

משנה השבוע

פרשת בהעלותך תשפ"ה
[שנה י"ד - גליון ל"ד]

דברות קודש

שיעור הלכה

ניצוצי הדף

מאת ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דברות קודש

ליקוטי מגיד משנה

מצוה יומית

מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

הילולא דצדיקא

א געדאנק פון פרשה

מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

מרא"מ בספרי משנ"ה

מערכת המשנה

מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

תוכן הענינים

דברות קודש

מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה . ג

מצוה יומית..... ד

ליקוטי מגיד משנה..... ה

דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ט

שיעורי הלכה..... כב

מראי מקומות ללימוד דף היומי כו

ניצוצי הדף..... כז

מערכת המשנה..... לג

הילולא דצדיקא..... לה

מגיד משנה לנוער..... מב

לימוד מצוה יומית

ערב שבת:	י"ז סיון
מצוה קצו:	ערות אחת האב
שבת קודש:	י"ח סיון
מצוה קצח:	ערות אחת האם

פרשת שלח

יום ראשון:	י"ט סיון
מצוה קצט:	ערות אח האב
יום שני:	כ' סיון
מצוה ר:	ערות אשת אח האב
יום שלישי:	כ"א סיון
מצוה רא:	ערות כלתך לא תגלה
יום רביעי:	כ"ב סיון
מצוה רב:	איסור אשת אח
יום חמישי:	כ"ג סיון
מצוה רג:	ערות אשה ובתה

אונגוואר

יצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות

1578 53rd St

Brooklyn, NY 11219

לשלוח תגובות והערות

בכל עניני הגליון בפאקס

718-851-2660

לקבל הקונטרס באי-מייל:

KHALUNGVAR@GMAIL.COM

קול אונגוואר

דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

605.477.4427

♦ נא לשמור על קדושת הגליון

דברות קודש

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

פרשת בהעלותך שנת תשכ"ט

האי לאפוסי דעתא דר"ג הוא, ע"ש. ולפ"ז אפשר שיכנסו אפילו תלמידים שאינם הגונים לביהמ"ד ויבטלו האחרים, ואדרבה יהרסו הביהמ"ד. אבל נראה פשוט דודאי הניחו ליכנס לכל אחד, ומ"מ אם ראו אחד אח"כ שהוא אבן נגף אז זרקוהו חוצה. ומנ"ל האי, ממנורה, דהדלקה והטבה תרוייהו מצוות חשובות, ר"ל דכמו דאיכא מצוה להדליק המנורה כן איכא מצוה לכבות ולהטיב כשצריך לכך, והכ"נ בביהמ"ד. וז"ש חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות.

ובזה מובן מאד שדרשו ז"ל (מנחות כט.) אבן היתה לפני מנורה ובה שלש מעלות שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות. ונראה דהעיקר אצלינו (מו"ק יז.) חגיגה טו:) אם דומה הרב למלאך ה' צב אות יבקשו תורה מפיהו. וכי איזה רב הוא דומה למלאך ה'. והעיקר בזה שהתלמיד יראה במעלת רבו ממנו שהוא כעין מלאך ה' צבאות. וז"ש שמעלה היתה שם שממנה מדליק את הנרות, ובעי דוקא מעלה שיהי' גבוה מן התלמידים, וממנה מדליק ומטיב בבחי' נהוג נשיאותך ברמים, זרוק מרה בתלמידים (כתובות קג:), ואז תזכה להדליקם וק"ל.

"אל מול פני המנורה העלה נרותיה" (ח:ג.). וי"ל למה צותה התורה שתהי' גוף המנורה באמצע ושלשה קני מנורה מצדה האחד ושלשה מצדה השני, והי' לו להיות מצד אחד וכל הנרות יטו לצדה דומיא דאתרוג עם הג' מינים. ועיין רש"י בשם חז"ל שהי' אהרן מצטער שלא הי' בחנוכת המזבח לא הוא ולא שבטו, א"ל הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות. והנה הדלקה הוא ענין חשוב, אבל הטבה מה חשיבות יש בזה להוציא הדשן.

ונראה ונראה בדרך מוסר לפמ"ש ז"ל (ב"ב כה:.) הרוצה שהחכים ידריסו, וסימנך מנורה בדרום. והיתה המנורה מרמזת אחכמה, והי' אהרן הכהן מצווה על זה. והיתה המנורה דומה לרב ותלמידיו - רבו באמצע ומזה ומזה תלמידיו. והיתה הציווי "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", שהתלמידים צריכין להמשך ולפנות אחר רבם.

והנה בגמ' (ברכות כח.) נחלקו ר"ג וראב"ע, ר"ג ס"ל כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לביהמ"ד. וביום שהושיבוהו לראב"ע, העביר שומר הפתח ובאותו יום נתברו ד' מאות ספסלי. ואמרו בגמ' דהלכה כראב"ע מדאמרו ולא הוא

מצוה יומית

מצוות קצט-רה. דיני עריות

י"ט-כ"ה סיון תשפ"ה

בני ישראל בכה על עסקי עריות

מה שהביא מדעת זקנים על הפסוק (במדבר יא:י) "העם בוכה למשפחותיו", פרש"י על עסקי משפחותיו על העריות שנאסרו להם. ומקשה הריב"א, והיה להם לבכות במתן תורה. ותירץ שלא רצו לערבב את השמחה. וכ"ת כתב דלא הבין הקושיא, דבשעת מתן תורה הרי היו במדרגה גבוה מעל גבוה, שאמרו (שמות כד:ג) נעשה ונשמע, וכפה עליהם ההר כגיגית (שבת פט.), ולכן לא היו בוכין ע"ז.

ישראל קיבלו התורה בכפיה

ולפענ"ד דאדרבה, מדאמרו כפה עליהם ההר כגיגית, א"כ הרי לא היה ברצון גמור. וכן אמרו בגמרא מכאן מודעה רבה לאורייתא, ועיין תוס' שם (ד"ה כפה) שטעם שכפה עליהם ההר, שמא יחזרו בהן כשיראו האש הגדולה. ובמדרש (תנחומא נח

ג') איתא שרצו לקבל רק תורה שבכתב ולא בע"פ, וא"כ פשוט שהיה להם מיד לבכות אשניות לעריות, ועריות שנאסרו בהלכה למשה.

בכו על משפחותיהם

כיון שחשבו שטוב לישא את אחותו

עוד יכולים לתרץ דבאמת בכייתם על עסקי משפחותם לא היה דוקא ענין של יצה"ר ודבר רע ח"ו, אלא שהם חשבו שהוא לטובה שישא איש את אחותו וכיוצא בזה, וכמ"ש הרמב"ן (ויקרא יח:ו) טעם איסור העריות בשא"ר הבשר אינו מפורש, ואין לאדם נישואים הגונים כמו שישא את בתו לבנו הגדול וכו', אלא שהתורה גזרה. וא"כ אף שהיו במדרגה גבוה, מ"מ איסור עריות דלא נאמר הטעם למה נאסרו, לכן היה מקום לבכות בשעה שנאסרו, וכדעת ריב"א.

(שו"ת ח"ו סי' רמ"ד)

ליקוטי מגיד משנה פרשת בהעלותך

הקב"ה נחם את אהרן בהדלקת נרות

"דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" (ח:ב). וברש"י, למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו, כשלא היה עמם לא הוא ולא שבטו. אמר לו הקב"ה, חייך שלך גדולה משלהם. והקשה הרמב"ן, למה נחמו דוקא בהדלקת נרות. ועוד, מה טעם לחלישת הדעת, והלוא הוא הקריב הרבה קרבנות בימי המילואים. ומתרץ הרמב"ן שקאי על נרות חנוכה.

ולפענ"ד אכתי לא מיושב, דנר חנוכה כל ישראל מדליקים, ולא אהרן ושבטו לבד. גם יש לדייק על לשון הפסוק "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", הו"ל 'ששת הנרות'. וגם על מה שפי' רש"י עדיין לא מיושב, שהלוא רק ששה הם. וגם קשה הכפל "ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה".

חמה ולבנה הם מעין אור של מעלה

והנראה שאיתא במדרש (במ"ר ט"ו ט') "בהעלתך את הנרות", אמרו ישראל, "שלח אורך ואמתך המה ינחוני" (תהלים מג:ג), גדול אורו של הקב"ה החמה והלבנה מאירים לעולם. ומהיכן הן מאירים, מזקוקי אור של מעלן הן חוטפין, שנאמר (חבקוק ג:יא) "לאור חציך יהלכו לנוגה ברק חניתך". גדול האור של מעלן, שלא נתן ממנו לכל בריות אלא אחד ממאה, שנאמר (דניאל ב:כב) "ידע מה בחשוכא". לפיכך עשיתי חמה ולבנה שיאירו לפניך, שנאמר (בראשית א:יז) "ויתן אותם אלקים ברקיע השמים להאיר", עכ"ל.

ונראה לפמ"ש (שבת כב:) עה"פ "מחוץ לפרוכת העדות" (ויקרא כד:ג) - וכי לאורה הוא צריך, והלוא כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו? אלא עדות הוא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. ונראה דבשעת בריאת העולם נאמר "ויהי אור ויבדל וגו' ויקרא לאור יום ולחשך קרא לילה" (בראשית א:ג-ה). והנה האור שברא הקב"ה בששת ימי בראשית הוא אור מ"עוטה אור כשלמה" (תהלים קד:ב). וכשראה שאין העולם כדאי להשתמש בו, ברא שמש וירח ותלה אותם ביום רביעי, ואור הראשון גנז באוצרו ובתורה הקדושה (חגיגה יב, זוה"ק רסד). נמצא שגם החמה אין לה אור עצמי, אלא מהיכן מאיר? מזיקוקי אור של מעלה, שנאמר "לאור חציך יהלכו לנוגה ברק חניתך".

הקב"ה אמר לירח למעט את עצמה שתראה שאין להם אור עצמי

ונראה דלזה כשאמרה הלבנה א"א לשני מלכים להשתמש בכתר אחד (חולין ס), א"ל הקב"ה לך ומעטו את עצמך. ונראה דהלבנה חשבה, שהחמה והלבנה יש להם אור

עצמי, ושניהם נבראו לכתר אחד להאיר על הארץ, א"כ הם שני מלכים וא"א להשתמש בכתר אחד. אבל האמת הוא, כי גם החמה אין לה אור עצמי, ומהיכן הם מאירים? מזיקוקי אור של מעלן. וא"כ הם שני משמשים ולא מלכים, ושני משמשיך יכולין לשמש, כי יש כמה עבדים למלך אחד. ולכן אמר הקב"ה להלבנה, לכי ומעטי את עצמך, ולא תהיה לך אור רק ממה שתקבל מהחמה, ותראה שכן גם החמה אינה מקבלת אור רק מזיקוקי אור של מעלה. ולא נתפייסה הלבנה. אמר לה הקב"ה: ישראל יקראו על שמך וצדיקים יקראו על שמך, כלומר שכולם מראים שהם מקבלים אורות מאחרים. ולא נתפייסה עד שאמר הקב"ה הביאו קרבן על שמיעטתי את הירח, ותראה כי עיקר הקרבן הוא להתקרב ולראות האור של מעלה.

הקב"ה צוה להדליק את המנורה כדי להאיר באור הגנוז ללומדי תורה

והמבואר, דהאור של חמה ושל מטה אינו האור האמיתי, ואינו אלא אחד ממאה שנתן הקב"ה לעולם להשתמש בו. אבל כביכול נאמר "ידע מה בחשוכא", ולא עשה חמה ולבנה אלא שיאירו לפניך, ולא לאורה הוא צריך. ולפ"ז למה צוה להדליק המנורה, והלוא אינו צריך לאורה הוא, אלא להעלות נר תמיד של המנורה לאור של מעלה לעולם התחתון, להאיר באור הגנוז מששת ימי בראשית ללומדי תורה.

ישראל ביקשו שהקב"ה יאיר להם מאור הגנוז

ולפ"ז מובן המדרש, "בהעלותך את הנרות", אמרו ישראל "שלח אורך ואמיתך המה ינחוני" (תהלים מג:ג), כלומר אורך, ולא אור של חמה ולבנה, כי גדול אורו של הקב"ה החמה והלבנה מאירים לעולם. מהיכן מאירים? מזיקוקי אור של מעלה הן חוטפין, שנאמר "באור פניך יהלכון" (פס:טז), ואינו אלא אחד ממאה, אבל אורו של מעלה המה ינחוני.

אהרן הכהן הוריד מהאור הגנוז ללומדי תורה לכל הדורות

ומובן בזה מש"כ "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", שבאמת כל האור אינו אור טבעי, אלא מה שאהרן הוריד מאור הגנוז. א"כ הוריד על המנורה ולא רק על ששת הקנים אלא על הכלל כולו - "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" ולא שש, שהכל מושפע מאור הגנוז. ומדויק נמי לשון 'פני', כמו שאיתא בגמרא (יבמות עח:): אמר רבי אלעזר, אתיא 'פני פני', כתיב הכא (ש"ב כא:א) "ויבקש דוד את פני ה'", וקתיב התם (במדבר כז:כא) "ושאל לו במשפט האורים לִפְנֵי ה'", והכ"נ "אל מול פְּנֵי המנורה". ומובן נמי כיון שאהרן הוריד מאור הגנוז, הוריד לכל הדורות ללומדי תורה. וזה הכוונה 'שלך גדולה משלהם', שהדלקה זו לעולם. ולכן מובן "ויעש כן אהרן" (ח:ג), שלא שינה והוריד מאור הגנוז עד ביאת המשיח, וזהו שבחו.

הנס בימי החשמונאים נעשה באור הגנוז שהוריד אהרן לדורות

ואולי דזה נמי היה בימי חשמונאים שהנס נעשה רק בפך אחד של שמן, להגיד שבחו של אהרן, שגם הנס של החשמונאים נעשה באור הגנוז מאהרן. ומדויק בזה מה שאמר

(שבת כא:) בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול. וכבר תמיהו למה בדקו, כיון דאמר שטמאו כל השמנים, משמע שידעו שטמאו כל השמנים. וגם אמאי לא אמר בחותמו של איזה כהן גדול. אבל סתם 'כהן גדול' הנקרא הוא הכה"ג הראשון שזה אהרן, ובדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן, שזה הניח אהרן הכהן לדורות מאור הגנוז, והיה מונח בחותמו של כה"ג, שהוריד מהאור הגנוז לכל הדורות. וזה שאמרו לו לדורות, ולהגיד שבחו שלא שינה, שהוריד גם לדורות.

והאר עיינינו בתורתך שנוכה לאור התורה

וזהו שאומרים 'והאר עיינינו בתורתך', שנוכה לאור התורה, "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי ו:כג) הוא אור הגנוז. והנה אמרו רז"ל (ב"ב כה:): הרוצה להחכים ידרים, וסימנך מנורה בדרום. וצ"ב מה שייכות הסימן של מנורה לחכמת התורה. ולפמ"ש דאור הגנוז טמון בתורה הקדושה, א"כ שפיר אמרו הרוצה להחכים ידרים, ויכוין למנורה ויזכה לאור הגנוז שהוריד אהרן הכהן. וזה (מלאכי ב:ז): "כי שפתי כהן ישמרו דעת תורה יבקשו מפיהו", והבן מאוד.

מי היה טמא לנפש

"ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו הפסח וגו'" (ט:ו). אמרו בגמרא (סוכה כה:): ר"ע אומר שאלו היו מישאל ואלצפן שנטמאו לנדה ואביהוא. רבי יוסי הגלילי אומר שאלו נושאי ארונו של יוסף היו. ורבי יצחק אומר שאלו היו שנטמאו למת מצוה.

במצוה שאינו חיובית אם שייך עוסק במצוה פטור מן המצוה

בדבר הערותו על דברי הנתיבות (חומ"ס סי' ע"ב סק"ט) באופן שאין המצוה חיובית, כגון גבאי צדקה, לא שייך בו דין עוסק במצוה ופרוטה דרב יוסף. והעיר כהדר"ג משדי חמד (כלל מ"ה מערכת העין) שמביא בשם האד"ר (קונטרס הלכות גדולות אשר לו בהכנסת הגדולה אות ד') שכתב שם שדברי הנתיבות תלוי באשלי רברבי, כי פרוטה של רב יוסף הוא משום עוסק במצוה, ועוסק במצוה נלמד מטמאים שנדחו לפסח שני. ויש מחלוקת מי היו, למ"ד שנושאי ארונו של יוסף היו, שמעינן שגם אצל גבאי צדקה שייך דין עוסק במצוה. ולמאן דאמר שמישאל ואלצפן היו, י"ל כנתיבות. הנה אין לי את הקונטרס לעיין בו, וכמו שכ"ג כתב שגם לו אין. אמנם כפי מה שהביא השדי חמד, ומפשטות הענין אין לדברים אלו הבנה כלל, וצ"ב. ונראה שרצה לומר שלמ"ד שטמא נפש מישאל ואלצפן היו גבאי צדקה, אז אין לנו דין עוסק במצוה.

גבאי צדקה בכלל עוסק במצוה

אבל לפענ"ד אין מי שחולק שגבאי צדקה שעוסק במלאכתו לטובת הצדקה הוא בכלל עוסק במצוה, וכן העוסק בצרכי רבים בכלל, ואין לך מצוה גדולה מזו. והרמב"ם (הל' ק"ש פ"ב ה"ה) כתב: היה עוסק בצרכי רבים לא יפסיק, אלא יגמור עסקיהן, ויקרא אס

נשאר עת לקרות. ובכסף משנה כתב שלמד כן מירושלמי (ברכות פ"ה ה"א) רבי ירמיה אמר, העוסק בצורכי ציבור כעוסק בדברי תורה. וכתב הב"י, הכופה אחרים ליתן צדקה ומעשה אותן, שכרו גדול משכר הנותן, שנאמר "והיה מעשה הצדקה שלום" (ישעי' לבי:ז). ועל גבאי צדקה וכיוצא בהם אומר "ומצדיקי הרבים ככוכבים" (דניאל יב:ג). וכמו שאמרו (ב"ב ח:): עה"פ "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד" - אלו גבאי צדקה. ומעתה יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא, גבאי צדקה שגדול מצותו מהנותן לעני עוסק במצוה לא מקרי עוסק במצוה, וצ"ע בכוונת הגאון ז"ל.
(שו"ת משנ"ה ח"ה סי' עד"ר, ועי' חיי"ז סי' קט"ו)

ומי שילמוד במשנה הלכות
אי"ה אם יהי' לי זכות בעוה"ב
אשתדל להתפלל בעדו

מהקדמת שו"ת משנ"ה מהר"י קלס"י

דברי אלקים חיים

מאת ב"ק מרן אדמו"ד שליט"א

פרשת בהעלותך תשפ"ד

יום ה' - שיעור חורש"י

הטעם שלא הקריבו קרבן פסח במדבר

ובהמשך פרשתן כתיב (ט:א-ב) "וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחודש הראשון לאמר. ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו". ופירש"י, בחודש הראשון - פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד אייר, למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה. ולמה לא פתח בזו, מפני שהוא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד.

ויש להבין למה באמת לא עשו ישראל קרבן פסח בשאר כל הארבעים שנה בהיותם במדבר. ומבאר מרן החתם סופר, שהיות ובני ישראל התרעמו כמה וכמה פעמים בהיותם במדבר על מה שיצאו ממצרים, ורצו ליתן ראש ולחזור למצרים, נמצא שלא השיגו על נכון גודל החסד שעשה השי"ת ביציאת מצרים. ולכן לא היו ראויים להקריב קרבן פסח, שהוא קרבן הודאה להשי"ת על הניסים של יציאת מצרים.

והם דברים תמוהים, שהרי לכאורה איפכא מסתברא, דייקא אותו הדור היו מכירים ביותר גודל הניסים של יציאת מצרים, שהרי הם עצמם היו בפועל במצרים ונשעבדו שם קשות וסבלו שם מרורים, ואח"כ זכו לראות בעיניהם הניסים הגדולים ועשרת המכות וקריעת ים סוף, ויצאו ממצרים ונתפטרו

שלך גדולה משלהם

בריש פרשתן כתיב (במדבר ח:א-ג) "וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה ה' את משה".

ופירש"י, בהעלותך - למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה, חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות, ע"כ.

ויש להבין, למה הוצרך לומר לו שלך גדולה משלהם, הרי אהרן לא רצה כלל בזה להיות גדול מכולם, רק רצה להיות שוה לכולם, והיה צריך להפסיק דעתו, שגם הוא יהיה כמו כולם, בזה שידליק ויטיב את הנרות. ועוד יש להבין, למה באמת של אהרן גדול משל כולם, בזה שהוא מדליק ומטיב את הנרות.

ובהמשך הפסוקים פירש"י, ויעש כן אהרן - להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. וכבר הקשו כל הספה"ק מהו השבח וההידוש שאהרן לא שינה ממה שנצטוה, איך יתכן להיות כלל איזה הוא אמינא לומר חלילה שאהרן היה רוצה לשנות ממה שנצטוה, עד שצריכים לשבחו על כך שלא שינה.

י'ענך ה' ביום צרה'. לעומת זה לאחר שכבר זוכים להישועה, שוכחים הרבה פעמים להודות לכך להשי"ת במדה מרובה באמירת פרק ק' בתהלים, מזמור לתודה.

וזהו בת ק' כבת כ', שאצל שרה אמנו הצדיקת היה שוה בשוה שתי המזמורים - כשם שאמרה פרק כ' בתהלים בעת צרותיה, כך באותה מידה היתה אומרת גם פרק ק' מזמור לתודה ללא הרף בשעה שנושעה בישועה.

ויש מבארים עפ"ז דברי רש"י בפרשתן, להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, היינו שאהרן הכהן היה ג"כ במדרגת שרה אמנו, שלא שינה באמירת תהלים, רק בין בעת צרה ובין בעת הישועה היה אומר תהלים - בין מזמור כ', י'ענך ה' ביום צרה, ובין מזמור ק', מזמור לתודה, ללא שום שינוי ביניהם.

אסור לשאול מ'ה נאכל

ואפשר לבאר שהוא הרבה יותר מזה. דהנה איתא בנועם אלימלך (פ' בהר): "וכי תאמרו מה נאכל בשנה כו' וצויתי את ברכתי לכם כו'" (ויקרא כה:כ). בשם אחי החסיד המפורסם [הרבי ר' זושא זי"ע], ויש לדקדק היות שהתורה יצאתה בכאן מדרכה שדרך הקרא לכתוב איזה יתור לשון בפסוק אפילו אות אחת, ועי"ז מתורץ כמה קושיות. אבל הקשיא לא נכתב בעצמה בתורה, וכאן נכתב הקושיא, וטוב היה שלא לומר כי אם יצויתי את ברכתי, וממילא לא יקשה שום אדם לומר מ'ה נאכל'.

ונראה, שהשי"ת ב"ה כשברא את העולם השפיע מטובו צינורות מושכים שפע לצרכי בני אדם, ודרך השפע שלא להפסיק כלל. אלא כשהאדם נופל ממדרגתו ואין לו בטחון בבורא ברוך הוא, המשגיח אמיתי, הון ומפרנס בריח בלי הפסק כלל, אז עושה

מהם, וא"כ לכאורה דייקא הם היו ראויים ביותר להביא קרבן פסח בכל שנה ושנה. כי אין דומה שמיעה לראייה - בכל הדורות כולם רק שומעים איש מפי איש על גודל הניסים, ואילו הם ראו כל זאת בעיניהם. ואיך יתכן שדוקא הם לא היו ראויים להקריב קרבן פסח ברוב השנים שהיו במדבר. אתמהא.

שלא - שינה

והנה שמעתי פעם מכ"ק אאמור"ר הגה"ק זי"ע ביאור נפלא בדברי רש"י, להגיד שבחו של אהרן של שינה, שהוא עפ"מ שנאמר בתהלים (ק:ג) "דעו כי ה' הוא אלקים הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו". דיש בזה קרי וכתוב, הכתיב הוא וצאן אנחנו עמו וצאן מרעיתו, ומשמעו שחלילה אין אנחנו עמו וצאן מרעיתו של השי"ת. ואילו הקרי הוא, וצאן אנחנו עמו וצאן מרעיתו, ומשמעו שאנחנו כן עמו וצאן מרעיתו של השי"ת.

וזהו העבודה של כלל ישראל, להפוך את הכתיב וצאן להקרי וצאן ע"י קיום התורה והמצוות, שבזה אנו מגלים שאנו עמו וצאן מרעיתו של השי"ת. וזהו להגיד שבחו של אהרן 'שלא - שינה', היינו שע"י עבודתו הגדולה בהטבת והדלקת המנורה במשכן, הפך ושינה את הכתיב וצאן להקרי וצאן, ונתגלה שכלל ישראל הם עמו וצאן מרעיתו של השי"ת.

בת ק' כבת כ'

והנה יש פתגם ידוע על מה שפירש רש"י בפרשת חיי שרה (בראשית כג:א), ששרה אמינו היתה בת ק' כבת כ', דהנה פרק ק' בתהלים הוא 'מזמור לתודה', ואילו פרק כ' בתהלים הוא י'ענך ה' ביום צרה'. והנה כל איש ישראל כשנלקע ל"ע לעת צרה וצוקה, הוא מתעורר לומר תהלים ולבקש רחמים על עצמו, ואומר ללא הרף פרק כ' בתהלים,

העני שקרע את ההסכם ישכר וזבולון

ומסופר על יהודי ירא שמים גדול ומתמיד גדול, שהיה פרנסתו דחוקה ביותר, והיה הולך כל יום לשוק ומתעסק שם לפרנסתו במשך רוב היום, ורק בלילה היה זמנו פנוי ללימוד התורה בהתמדה גדולה. פעם אחת הגיע עשיר גדול בעיר, וראה גודל התמדתו והיראת שמים של האיש ההוא, והיה צר לו מאד על גודל דחקו ועניו, ועל מה שהוא נצרך להיות רוב היום בשוק, ואינו יכול לשבת וללמוד כרצונו הטוב.

וניגש אליו והציע לו לעשות עמו עסקת ישכר וזבולון, שהעשיר יתן לו מדי חודש בחדשו כל הוצאותיו והוצאות בניו, ואילו התלמיד חכם יוכל לשבת כל היום בבית המדרש, ויזכה את העשיר בהלימוד התורה שילמד בזכותו. כמובן שהעני שמח ויגל לבבו עד מאד, וחתם תיכף ומיד על העסקא.

וייה כעבור פרק זמן, והעשיר נודמן לו להיות עוד פעם בעיר ההוא, נדהם מאד לראות את האיש העני והתלמיד חכם, איך שהוא נמצא בשוק כימי קדם, ועוסק ביגיעה גדולה לפרנסתו. מיד ניגש אליו העשיר וצעק עליו, רבי יהודי, הרי חתמנו הסכם ביניהם, ולמה אתה מיפר את ההסכם, למה אינך יושב בבית המדרש כל היום ועוסק בתורה.

ענה לו העני, הקשב ושמע, ואספר לך דברים כהווייתן, בתחילה שמחתי עד מאד בהעסקא שהצעת לי, והיית בטוח שאתה לא אחר מאליהו הנביא בכבודו ובעצמו. והתחלתי לקיים את העסקא, כמה ימים ישבתי כל הזמן בבית המדרש ולמדתי כל היום תורה בהנאה ותענוג מרובה.

אמנם פתאום תפסתי, שנאבד לי הקשר והדביקות בהשי"ת שהיה לי בימי עניי, כי עד עתה הייתי קם כל יום בבוקר, מתוך ידיעה

האדם ההוא במחשבתו ההיא אשר לא מטוהר, פגם חלילה בעולמות עליונים, ומתישין כח פמליא של מעלה רח"ל, ואז נפסק השפע חלילה, וצריך השי"ת ברוך הוא לצוות מחדש השפע שתלך כמו מתחילת הבריאה.

וזה הוא וכי תאמרו כו', שהתורה מלמדת לאדם דרכי ה' שיהיה שלם בבטחונו על אלקיו, ולא יאמר כלל 'מה יאכל', כי כאשר חלילה יפול מן הבטחון לחשוב מה יאכל, הוא עושה פגם חלילה בהשפע, ואטרחו כלפי שמיא לצוות מחדש. וכי תאמרו, פירוש כאשר תאמרו כך, ואז תטריחו אותי וצויתי כו'. אלא לא תתנהגו כך ותבטחו בה' בכל לבבכם, ואז תלך השפע בלי הפסק כלל תמיד, לא יחסר כל בה. עכ"ל"ק.

בכל יום יכון לבו לאביו שבשמים

והעצה לזה איך לא לדאוג על פרנסתו, הוא ע"י שיודה בכל יום תמיד להשי"ת על מזונותיו ופרנסתו, וכך יזכור תמיד שכל פרנסתו באה לו מן השמים. וממילא לא ידאג כלל על העתיד, רק יבטח בהשי"ת שבודאי יספיק לו תמיד מזונותיו ופרנסתו בריווח ובהרחבה.

ובמו שאמרו בגמ' (יומא עו.) שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי, מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה. אמר להם, אמשול לכם משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שיש לו בן אחד. פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר, שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב. נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים.

הלב, והסכים גם הוא לבטל את ההסכם ביניהם.

אני תלוי במי שאמר והיה העולם

ובעין זה מסופר על הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זצוק"ל, שפעם הציעו לו שידוך מכובד מאד עבור בנו הרה"ק מבילגורייא זצוק"ל, אמנם המהרי"ד לא הסכים לגמור את השידוך, כי רצה בדוקא שבכל בוקר יהיה הדאגה מקננת בלבו של בנו, מהיכן יהיה לי פרנסה היום, וכך יפנה לבו בכל יום אל השי"ת. משא"כ אם ישתדך עם עשיר גדול שיתן לו בריווח כל הוצאותיו, יתכן שישכח לפנות לבו כל יום אל השי"ת, הזן והמפרנס האמיתי לכל בריותיו אשר ברא.

וביו"ב מסופר על הרבי ר' זושא זצוק"ל שכידוע היה עני מרוד, ועכ"ז היה מלא בשמחה וישב כל היום בבית המדרש על התורה ועל העבודה. ומסופר שפעם הגיע עשיר לביתו, וראה איך שכל בני הבית יושבים בעצבות מפני הרעבון הגדול בבית. ושאל אותם היכן אביהם, והשיבו לו, שהוא יושב בבית המדרש.

והלך העשיר לבית המדרש ומצא את הרבי ר' זושא זי"ע, וראה שהוא מלא שמחה, ואין דאגת בניו ובני ביתו ניכר על פניו כלל וכלל. ושאל אותו בתמיהה, איך יתכן שהוא משאיר את בניו ובני ביתו בבית כשהם עצבים ורעבים, ואילו הוא בעצמו שש ושמח כאילו יש לו אוצרות זהב וכסף מרובים. הרי איתא בגמ' (חולין פד:) שיש לכל אדם לכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו, שהן תלויין בו, והוא תלוי במי שאמר והיה העולם.

והשיב לו הרבי ר' זושא, בתוך דברי הגמרא הללו גופא נמצא התשובה לשאלתך, דוקא מפני שהם תלויים בי לכן הם עצבים, כי על

שאינ לי כלום - לא לחם ולא מזון להביא לבית, ופרשתי כפי לפני השי"ת בתפילה מתוך מעמקי הלב שיצליח היום את מעשי ידי, ואזכה להרוויח יפה בשוק, כדי שאוכל להביא קצת לחם ומעות לאנשי ביתי ומשפחתי.

ובמשך כל היום בהיותי בשוק תליתי כל בטחוני רק בהשי"ת, והייתי מודה ומשבח להשי"ת במשך כל היום כשהייתי מרוויח יפה בשוק, ובפרט כשחזרתי לבית עם מעות ומזון, לא הפסיק פי להגיד דברי שבח והודאה להשי"ת על גודל חסדיו אשר גמל בעדי. ונמצא שבכל שעות היום מן הבוקר עד הערב, הייתי חי עם השי"ת תמיד ללא הפסק.

לעומת זה מאותו היום שהתחלתי למעט את העיסקא ולשבת כל היום בבית המדרש ולעסוק בתורה, נפסק לי הקשר והדביקות בהשי"ת, כי בבוקר לא היה לי שום דאגה מאין יבוא עזרי, מאחר שידעתי שאתה שולח לי כל חודש כל צרכי, ולכן לא פתחתי את היום בתפילה להשי"ת, וכל שכן שבמשך כל היום בשעת הלימוד, ובחזרתי לביתי, לא הרגשתי שום צורך להתפלל לה', שהרי יש לי כל צרכי ומחסורי, ונמצא שנאבד לי הקשר והדביקות בהשי"ת.

לבי נשבר בקרבי עד מאד, והחלטתי לקרוע את שטר ההסכם לגזרי גזרים, כי היה זה מקח טעות מעיקרא, בודאי לא היה לי שום כוונה אפילו רגע אחד להפסיד את הדביקות הנפלאה במשך כל היום עם השי"ת, עבור בצע ממון שאתה רוצה ליתן לי. וחזרתי מיד לשוק לעסוק במלאכתי, ותיכף חזר לי הדביקות הנפלאה להשי"ת במשך כל היום כולו, מן הבוקר עד הערב. ולכן אתה רואה אותי כאן שוב עומד על השוק. העשיר נתפעל עד מאד מאד מדבריו היוצאים מן

שהעשיר בועט באלקיו ועושה עבירות, ואילו רבינו נתברך בעושר, ומ"מ אינו בועט, רק ממשיך ללמוד ולעבוד את ה' כמו צדיק גדול...

הפני יהושע השיב לעומתו, אדרבה, אני מקנא בכם, שאתם עוסקים בתורה מתוך הדחק, אתם הולכים בגולה, ואינכם יודעים מהיום להיות מאין יבוא עזרכם, איפוא תאכלו ואיפוא תלינו, ועם כל זה אתם עוסקים בתורה בהתמדה ובשמחה.

ואז נכנסו לויכוח סוער בענין זה, איזה דבר עושה יותר נחת רוח להשי"ת, נסיון העוני או נסיון העושר, כשכל אחד מביא ראיות לשיטתו מן הש"ס.

ולחלבה למעשה יש לפסוק לטובת ישראל, שבודאי עדיף יותר שהשי"ת ישפיע לכלל ישראל עשירות והרחבה, כי זה יביא יותר נחת רוח להשי"ת, ע"י שיעבדו את ה' אפי' מתוך העשירות. ובפרט אלו שכבר קיימו בנפשם נסיון העוני, צריך להתקיים בהם מה שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ט), כל המקיים את התורה מעוני, סופו לקיימה מעושר, וכן אלו שכבר עברו מנת היסורים, וקיבלוהו באהבה, צריך שיתקיים בהם מה שאמרו חז"ל (ברכות ה.), ואם קבלם מה שכרו, יראה זרע יאריך ימים, ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו.

גם במצבים הטובים ביותר אסור להסיח דעת מהודאה לה' תמיד

רק העשיר צריך להיות חכם, לכוון את לבו לאביו שבשמים למרות שיש לו כל צרכו, ויהיה עסוק כל היום בהודאה להשי"ת על גודל חסדיו שגמל בעדו. וכמו שמסופר על עשיר אחד שהגיע לרבו, ושאל אותו רבו איזה ברכה הוא רוצה, וענה העשיר, שאין לו צורך בשום ברכה, כי יש לו ברוך השם

מי הם תלויים, על עני מרוד. משא"כ אני תלוי במי שאמר והיה העולם, הן ומפרנס לכל, אם כן מה לי להיות בעצבות ודאגה, הרי הרי אני תלוי בהשי"ת שכל הזהב והכסף שבעולם הם שלו, ואיך לא אשמח, הרי אין לך שמחה גדולה ועצומה יותר מזה.

נסיון העוני קשה יותר

ובאמת כבר התווכחו הני תרי גאוני וקדישי, בדבר זה, איזה דבר עושה יותר נחת רוח להשי"ת, נסיון העוני או נסיון העושר. והכוונה, לשתי הגאונים הקדושים, הפני יהושע והשאגת אריה, דהנה הפני יהושע היה עשיר, ואילו השאגת אריה היה עני ואביון גדול, והיה הולך 'גלות'. וציוה הפני יהושע למקורביו, שאם יראו את השאגת אריה בעיר, יזמינוהו תיכף אצלו.

ואכן השאגת אריה הגיע בגלותו לעירו של הפני יהושע, והלך מיד לישון אצל ה'הקדש'. היה לו ספר הרמב"ם אתו, והלך בחוץ לעסוק ברמב"ם לאור הלבנה. באמצע לימודו, עלה בידו ליישב קושיא נשגבה, ומרוב שמחתו פרץ בריקוד סוער באמצע הרחוב. שמש ה'הקדש' יצא מרוב התפעלות לראות מחזה כזה, יהודי עני וגולה, רוקד לאור הלבנה עם רמב"ם בידו, ומיד החליט שבודאי זהו השאגת אריה. והלך לומר להפני יהושע, שנדמה לו שהשאגת אריה נמצא ב'הקדש', מיד שלח הפני יהושע להזמינו אצלו, ושהה אצלו כשבועיים, ואחר כך מינה אותו להיות רב באיזה עיר.

באמצע ימי ביקורו, ביקש לו הפני יהושע, שיגיד לו דברי תוכחה. אמר לו השאגת אריה, רבינו עובר בכל דרכיו על התורה! תמה הפני יהושע ושאל, למה אתם אומרים כך, ענה לו השאגת אריה בבת שחוק, הנה בתורה כתוב (דברים לב: טו), וישמן ישרון ויבעט, דהיינו,

וזהו גנותן של ישראל, שלא השיגו שיש להם להקריב קרבן תודה, לא רק על יציאת מצרים, רק גם על המצב הטוב והנעלה ביותר שיש להם במדבר.

להגיד שבחו של אהרן שלא שינה

וזהו 'להגיד שבחו של אהרן שלא שינה', לא רק שאהרן אמר מזמור לתודה באותה מידה שאמר מזמור יענך ה' בעת צרה, רק יותר מזה, אפילו כשהיה לו הכל טוב, ולא הצטרך כלל לומר יענך ה' ביום צרה, מ"מ לא שינה, רק המשיך לומר מזמור לתודה בכל יום, על המצבים הטובים שהשי"ת מעניק לו, ועל נסיון שבכל יום, ועל נפלאותיו וטובותיו שבכל עת, ערב ובוקר וצהריים.

וזהו שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומיטיב את הנרות, כי שאר הנשיאים הביאו את קרבנם רק על מה שהיה מקודם בעת צרה וניצלו. משא"כ שלך גדולה משלהם, כי אפילו כשהכל הולך לך בטוב וחסד, אתה ממשיך להודות להשי"ת, וזהו שאתה מדליק 'ומיטיב' את הנרות, היינו שאפילו במצבים הטובים ביותר שיש לך, אתה מבין ומשיג שיש לך להודות על זה, ולהביא קרבנות תודה, למרות שלא היה לך שום צרה מקודם, רק על החסדים והטובות התמידיים.

ובמזו שכתב הישמח ישראל (פ' תצוה אות א') בשם האר"י הקדוש בספרו ליקוטי תורה, שהתיבות "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים קיטירנה" (שמות ל:ח) הוא ראשי תיבות אהב"ה. ורואים מזה שענין הדלקת הנרות מורה על זמני אהבה, כשרואים בחוש אהבת השי"ת לעמו ישראל, שמשפיע להם השפעות טובות ומרובות ברו"ג, ומכל מקום ממשיכים להודות להשי"ת על זה גופא. ולכן שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומיטיב את הנרות.

עשירות גדולה, ובנים מרובים, וכולם בריאים ושלמים, כך שלא חסר לו כלום בחסדי ה', אך ברכה אחת הוא רוצה לבקש, שהרבי יברכו, שהמצב הטוב והמעולה הזה ימשיך אצלו תמיד ללא הפסק.

ועל דרך זה צריך כל עשיר לפנות כל יום להשי"ת בתפילה, שהמצב הטוב וכל החסדים המרובים שהעניק לו השי"ת, יתקיים אצלו תמיד, ולא יחסר לו כל טוב כל ימי חייו, ויודה להשי"ת בכל לבו על גודל טובו וחסדו עמו תמיד.

ולכן הקרבן תודה לא יתבטל לעולם אפילו בביאת המשיח, כי אז כשהארץ יהיה מלא דיעה את ה' כמים לים מכסים, יכירו וידעו שגם כשנמצאים במצבים הטובים ביותר, מכל מקום צריכים לפנות כל יום להשי"ת בהודאה עצומה, על כל הטוב והחסד. וכמו שנאמר ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב, היינו שאפילו מי שנתקיים בו 'לא יחסרו כל טוב', מכל מקום יש לו להמשיך להיות 'דורשי ה'', לדרוש את ה' מדי יום ביומו בתפילה על העתיד, ובהודאה על כל הטוב והחסד.

גנותן של ישראל שלא השיגו שיש להקריב קרבן תודה גם על המצב הטוב במדבר

ועפ"ז אפשר לבאר הטעם שלא הקריבו קרבן פסח כמעט במשך כל הארבעים שנה שהיו במדבר, כי אז חשבו שהם צריכים להודות להשי"ת רק על הניסים של יציאת מצרים, כי הרי מקודם היו זועקים ונאנחים, ואילו עתה יצאו מן המיצר אל המרחב. אך על הניסים התמידיים שיש להם מדי יום ביומו, שיורד להם מן מן השמים, והם מוקפים בענני הכבוד, ויש להם באר מים בתוך המדבר, על זה לא הרגישו שהם צריכים להקריב על כך קרבן תודה מדי שנה בשנה.

אקרא", (שם קטז:ג-ד) "צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא".

ואמר על זה מו"ח שליט"א, דאמנם כן, דוד המלך אמר 'ובשם ה' אקרא', על שתי המצבים יחד, גם כש'כוס ישועות אשא', וגם כש'צרה ויגון אמצא'. אמנם מצינו חילוק ביניהם, דהנה בהפסוק של 'כוס ישועות אשא' כתיב מיד בהמשך הפסוק 'ובשם ה' אקרא'. לעומת זה, בהפסוק של 'צרה ויגון אמצא' הכתוב בסוף פסוק, יש הפסק, ורק פסוק הבא מתחיל עם תיבות 'ובשם ה' אקרא'.

כי כשיש זמן של ישועה ושמחה, זה מלהיב את הלב לומר מיד שירות ותשבחות להשי"ת. לעומת זה כשיש זמן של צרה ויגון, אין זה מלהיב את הלב להודות ולהלל את השי"ת על זה, ולכן יש הפסק. ורק כשמתאמצים בקושי גדול, מתחזקים ומודים להשי"ת גם על הרעה.

ולבן, יש כביכול להשי"ת להשפיע לנו תמיד ישועות ושמחות וחסדים גדולים, כדי שהם ילהיבו את לבנו תמיד להודות ולהלל את השי"ת, תיכף ומיד בלי שום הפסק.

יעזור השי"ת שאכן נזכה לכל ההשפעות טובות ברוחניות ובגשמיות, בכלליות ובפרטיות, ושיהיה לנו השכל והדעת להודות להשי"ת על כל הטוב והחסד. וכך נזכה בזה גופא להמשיך עוד ועוד השפעות טובות לישראל, ושנזכה לבנים ובני בנים עוסקים בתורה, שידוכים טובים, מנוחת הנפש והרחבת הדעת, ושנזכה לקבל פני משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

ועי"ז יכולים להפך את הכתיב 'ולא אנחנו עמו וצאן מרעיתו', להקרי 'ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו', כי אנו מגלים שלא רק כשהיינו מקודם בבחינת 'לא', בעת צרה וצוקה, אנחנו מודים להשי"ת על כך, רק אפילו כשאנחנו בבחינת 'לו', אנו מרגישים אהבת השי"ת אלינו, מ"מ אנחנו ממשיכים לומר מזמור לתודה בהתלהבות עצומה, על זה גופא שאנחנו עמו וצאן מרעיתו של השי"ת.

כשכוס ישועות אשא

מקיימים תיכף ומיד ובשם ה' אקרא

ועי"ז זוכים להמשיך השפעות גדולות לכלל ישראל, כי הגם שאמרו חז"ל (ברכות נד.), חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, ונמצא, שגם ע"י הרעה ח"ו, יבואו בני ישראל לברך את השי"ת. אמנם יש חילוק גדול בזה, כי כשיש להאדם רעה ח"ו, אין לבו מתלהב לשבח את השי"ת, להיפוך, בקושי גדול הוא מתאמץ לברך את השי"ת על הרעה ולקבלו באהבה. לעומת זה כשיש להאדם טובה, אזי עצם הטובה מלהיב לבו להודות ולשבח את השי"ת תמיד, ולבקש בקשה על העתיד, שכן יגמלהו השי"ת תמיד טובות וחסדים.

ובמו שאמר כ"ק מו"ח שליט"א על מה שפירש"י בפרשה הראשונה של קריאת שמע (דברים ו:ה) "וכל מאדך" - בכל מדה ומדה שמווד לך, בין במדה טובה בין במדת פורענות, היא מודה לו. וכן דוד הוא אומר (תהלים קטז:יג) "כוס ישועות אשא ובשם ה'".

ליל ש"ק חת"ק

ובן מהר"מ שיף (ב"ב קי.) העיר על דרך זה הא דאמרינן התם, לעולם ישכיר אדם עצמו לעבודה זרה ואל יצטרך לבריות, דישכיר עצמו לעבודה זרה, רוצה לומר שידור בחוץ לארץ, דכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה' ואל יצטרך לבריות, עי"ש. ועיין עוד חכמת אדם (שערי צדק שער משפטי הארץ פרק י"א סע' ד').

אך יש ראשונים שכתבו דעדיף לחזור על הפתחים בארץ ישראל גם בשביל לדור בה דירת עראי, מאשר לדור דירת קבע בארצות הגויים. כן איתא בתנחומא (פ' ראה אות ח') "ארץ חמדה" (ירמ' ג:יט) - ארץ שחמדוה אבות העולם וכו' ואף דוד נתאוה לה, שנאמר "בחרתי הסתופף בבית אלוקי" (תהלים פד:יא) מהו 'הסתופף' וכו' אמר דוד לפני הקב"ה, רבש"ע וכו' אפילו לא יהא לי לאכול בארץ ישראל אלא סיפוף של חרובין, בחרתי הסתופף וכו'.

ובן כתב בספר תורת המנחה לתלמיד הרשב"א (פ' פקודי דרשה ל"ד עמ' 349) וז"ל, מה שאמר "בחרתי הסתופף בבית אלוקי מדור באהלי רשע", רוצה לומר כי יותר יבחר האדם להיות מחזור על הפתחים ויסתופף לפי שעה בבית אלקים, מלדור דירת קבע בארצות הגויים הרשעים "אהלי אדום וישמעלים" (תהלים פג:ז) וכו' וכל זה למה? "כי שמש ומגן ה' אלקים וגו'" (פד:יב), כי הדר בחוץ לארץ כמי שאין לו אלוק. ועל זה נאמר "במחשכים הושיבני וגו'" (איכה ג:י). אם כן יש לחמוד ולהשתוקק למקום הנכבד והנורא הזה, כי הוא צבי לכל הארצות, ולבטוח בהשי"ת שהוא יספיק צרכיו. וזהו שאמר "ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך" (תהלים פד:יג) עכ"ל.

"והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך" (י:לב). ויש להבין מ"ש 'והיה הטוב אשר יטיב לנו והטבנו לך', דקאמר אשר ייטב ה' לנו לשון עתיד, ואח"כ קאמר והטבנו לך כעת.

כשמכניס עצמו לחיוב

שכר מצוה בהאי עלמא איכא

והנה בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' כ"ד) דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, היינו דוקא במצות חיוביות. אבל מצוה שהאדם מביא עצמו לידי חיוב ברצונו הטוב במצוות כאלו שכר מצוה בהאי עלמא איכא. ועיין שם במשנה הלכות (ח"ה סי' ש"ט). ועד"ז יש לומר דאם יכניס עצמו יתרו ויבוא אז כבר בעולם הזה יקבל שכרו. וזהו הטוב אשר ייטיב עמנו לעולם הבא כבר יקבל בעולם הזה.

אמנם אולי דקאי שאין לו לדאוג לבוא לארץ היות שאין לו חלק בארץ ישראל, שהרי היה גר ולא הנחלת לאבותינו, כי היות שהכניס עצמו למצוה יהיה שכר ויוכל לעמוד בהנסיין. ונרחיב קצת בזה השיטות.

אם יש לגור בארץ ישראל בלי פרנסה

בספר ארחות חיים מלוניל (ח"ג סי' ע"ג עמ' 611) החמיר יותר, דאם עולה לארץ ישראל על מנת לחזור על הפתחים, הרי זה מצוה הבאה בעבירה. וז"ל, כל מי שאין לו עושר ויכולת ללכת, ומטריח עצמו על הקהילות ומבזה עצמו לשאול על הפתחים, ויאמר שהוא עושה מצוה - חלילה חלילה, אלא כמה עבירות הוא עושה, ואין לו זכות כלל אלא חוכה הרכה, ומצוה הבאה בעבירה הקב"ה שונאה, שנאמר "יגיע כפיך כי תאכל אשריך" בעולם הזה, "וטוב לך" לעולם הבא, עכ"ל.

שרי האומות של מעלה ניתן להם שליטה בארצות העמים. ועל כן התורה והמצוות שישראל עושים בחוצה לארץ עולים להקב"ה דרך אמצעי ע"י אותו שר, והרי זה כעבודה זרה, שזה זר לישראל שיהיה אמצעי בינם להקב"ה. משא"כ בארץ ישראל שהיא תחת הקב"ה בעצמו.

ובן בהפלא"ה ביאר שכל הארצות הם תחת המזלות, כמו שנאמר "אשר חלק ה' וגו' לכל העמים" (דברים ד:יט) והם מקבלים מהקב"ה ומשפיעים, וא"כ הם ניזונים ע"י שליח. ולכן הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, אבל הדר בארץ ישראל שהיא מושפעת מהקב"ה בעצמו דומה כמי שיש לו אלוה.

ובן אצל יתרו שבא לחסות תחת כנפי השכינה. עפ"מ שכתב בספר ים התלמוד (ב"ק בהקדמה) לפרש המדרש על הפסוק (רות ב:יב) "ישלם ה' פעלך ותהי משכרתך שלימה מעם ה' אלקי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו". ובמדרש (רות רבתי ה' ח') אמר רבי חסא, 'אשר באת לחסות תחת כנפיו'. ויש לתמוה מה מוסיף רבי חסא על מה שכתוב בפירוש בפסוק. וביאר עפ"מ שכתב הרשב"א הטעם למה שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, כי המצוות הן אות ועדות על אחדותו יתברך. ואם היו נותנים שכר בעולם הזה, הרי זה כנוטל שכר להעיד שעדותו פסולה.

והנה מבואר בשו"ע (חור"מ סי' כ"ה) שהנוטל שכר להעיד פסול דוקא אם כבר ראה את העדות שאז הוא חייב להעיד, שאל"כ הוא עובר על לאו של "אם לא יגיד ונשא עונו" (ויקרא ה:א). אבל מי שעדיין לא ראה העדות שאין לו חובה ללכת ולראות כדי להעיד, מותר לו לקחת שכר כדי ללכת ולראות ולהעיד.

והנה במה שאמר בועז לרות "ישלם ה'

ועיין עוד בספר הליכות שלמה (תפלה עמ' רע"ו הערה) באחד שבא לבקש עצה מהגרש"ז אויערבך זצ"ל אם לעקור דירתו לארץ ישראל. והשיבו בדרך צחות בשם גדול אחד שילפינן מיהושע שבבואו לכבוש את הארץ הרג את מלך חשבון, לומר לך שבשביל לעלות לארץ ישראל צריך להרוג קודם את כל החשבונות, עיין שם. ומצינו מי שכתב שבשביל לעלות לארץ ישראל יש לבזבז גם יותר מחומש (עי' פסקי תשובה סי' רמ"ח, הובא בס' ותורתו יהגה).

המקבל שפעו מחוץ לארץ אם מקיים ישוב ארץ ישראל

ויש להביא לכאן דבר חידוש מש"כ בשו"ת אבני נזר (י"ד סי' תנ"ד אות י"ח) וז"ל, מעתה אם ידור אדם באר"י ואין לו שם שום מצב פרנסה, רק הנשלח לו מחו"ל, ועדיין השפעת מזונותיו ע"י השר שמחו"ל, מה זו ישיבת אר"י. וזה נ"ל טעם הגדולים שלא נסעו לאר"י וכו' ממילא הדרים באר"י ומתפרנסים ממצות חו"ל לענ"ד נראה שממעטים המצוה, ואינו ברור כלל אם יקיימו המצוה עכ"ל. הגם כי הרבה פוסקים חולקים עליו.

הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה

והטעם שהדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, ביאר בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' קל"ד) שארץ ישראל נקראת נחלת ה', ככתוב (ש"א כו:יט) "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה'". והקב"ה נקרא 'אלקי הארץ' (בראשית כד:ג) והיא מיוחדת לו ולא לשרי מעלה, וכתוב (דברים לא:טז) "תמיד עיני ה' אלקיך בה". ועיקר מצוות התורה הם כולם בארץ, עד כי כמה מצוות אין נוהגות כלל אלא בארץ, ולכן רק הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה.

ובבן יהוידע ובפתח עינים כתבו ששבעים

פעלך גם בעולם הזה. ועל זה אמר 'אשר באת לחסות תחת כנפירי', כלומר מכיון שלא היית חייבת להעיד, אלא שבאת מרצונך להתגייר, אם כן מגיע לך שכר גם בעולם הזה.

והנה העיקר שנוכח לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ולקבל ההשפעה מאתו יתברך שמו. והשי"ת ישפיע מרוב טוב לנו ולכל ישראל השפעות טובות בבני חיי אריכי ומזוני רויחי וסייעתא דשמיא ושידוכים טובים כטל וכרביכים, ובקרב נוכח לביאת משיח צדקנו בב"א.

פעלך ותהי משכורתך שלימה מעם ה' אלקי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפירי", משמע שישלם ה' שכר פעולתה בעולם הזה. וקשה, הא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. אך לפי האמור מיושב היטב, שהרי גר שבא להתגייר ולקבל על עצמו קיום המצוות, שהן עדות על אחדות ה', מכיון שלפני שהתגייר אינו מחוייב להעיד, אם כן מותר לו לקבל שכר לבוא לראות ולהעיד, ויש לו שכר גם בעולם הזה.

וזהו שבא רבי חסא לתרץ מדוע ישלם ה'

סעודת רעוד"ר

ומגמתם היתה להיות מאוחדים בתוך בני"ע עם כל ישראל יחד באחדות (עיין ישמח ישראל פסח שני אות כ'). ועי"ז נתעורר בחינת חסד שבהוד, כנודע אשר בפסח שני שהוא י"ד אייר מאיר ספירת חסד שבהוד, היינו כן זוכים ע"י ההכנעה ושבירות הלב שהם תיקון מדת הוד (עיין שם ל"ג כעומר אות א' בשם מרן הרבי מביאלא זצלה"ה זי"ע) להתעוררות בחי' כתר, מדת 'אין', ששם מקור החסדים.

נו"ן הפוכה

והנה כ"ק מרן אאדמו"ר הגה"ק זי"ע בספרו מגיד משנה מבאר קצת ענין נו"ן הפוכה,^א ואולי בהקדם מה שטענו כלל ישראל "זכרנו

למה נסמכה פרשת הלויים לפרשת פסח שני, לפי שהלויים היו תחת הבכורים, ופסח הקב"ה על בכורי ישראל. כך פי' רבינו אפרים (במדבר ט: טז). ובבעה"ט (שם: א) נסמכה פרשת פסח שני לטהרת הלויים, ללמד שהלויים מפשיטים את הקרבן.

נחו של שבירת הלב גרם לחסד שבהוד

וזה"ל בספרו הקדוש אמרי מנחם זי"ע (אות כ"ט) לכן נסמכה פרשה זו לפרשת פסח שני, כי גם אז עיקר שאלתם היתה (ט: טז) "למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל", היינו שמאוד נשבר לבם בקרבם על התרחקותם מעדת בני ישראל, וכל תשוקתם

^א כלי יקר (במדבר י"ג), וקרוב לשמוע שזהו סוד נו"ן הפוכה שבין תיבת 'המחנה' ובין 'ויהי בנסוע הארון', כי נו"ן הפוכה אחרונה מרמות על תלונתם 'זכרנו את הדגה', כי נו"ן היינו דג. אבל נו"ן ראשונה רמז שישאל נמשלו לדגים שעיקר חיותם במים, על כן כל דג פונה פניו לשוט לתוך המים למקום חיותיה, אבל אינו הופך פניו אל שפת הים, כי זה נקרא פורש ממקום חיותיה. כך ישראל נאמר בהם (בראשית מח: טז) "וידגו לרוב" שיהיו כדגים הללו, כי עיקר חיותם בתורה שנמשלה למים. וכמשל שהביא רבי עקיבא לפפוס בן יהודה וכו' (ברכות סא:). ובזמן שישאל בורחין מהר ה' כתינוק הבורח מבית הספר, הרי הם כנו"ן דג הפוך הפורש ממקום חיותו ופונה פניו אל השפה ולחוץ, כך ישראל פנו פניהם מן ארון ברית ה' ממקום חיותם. ועל כן הנו"ן הפוכה, כי הפכה פניה מן פסוק 'ויהי בנסוע הארון' ופניה אל תיבת 'המחנה', רמז אל הזמן שישאל נסוגו אחר מן ארון ברית ה'

בתורה, כיון שהם שומעים דבר חדש מן התורה הן מקבלין אותו בצמאון כמי שלא טעמו דבר תורה מימיהן.

מצות אפילו שיש בה טעם נשאר כחק

ענין הדגה יש לבאר בהקדם דברי רבנו בחיי כתב שאיסור זה הוא חוק, אף שיש טעמים נוספים שמוליד אכזריות ותכונות רעות בלב. ולכן הסמיכה תורה איסור בשר בחלב למצוות עלייה לרגל, שמצות עלייה לרגל מביאה לידי קדושה, ואכילת בשר בחלב מוליד כוחות נגדיים לקדושה והתעלות.

והמהרש"א (חולין קט). ביאר כוונת חז"ל כל מה שאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה. כוונת חז"ל להורות לנו, כי אין טעם ונימוק למצוות אלא הכל גזירת המקום, שהרי כל מה דאסר לן שרא לן כוותיה. וזה מוכיח כי אין נימוק לא לאיסור ולא להיתר, שהרי אסר לן הדם, ואם תבוא לנמק את הטעם שדם הוא מאוס ומתועב, הרי התיר לנו כבד אע"ג שהוא דם. וכן דברים רבים לאין שיעור שיש בהם איסור והיתר כאחת - מכאן ההוכחה ברורה כי המצוות ואיסורים הם גזירות ואין לנו רשות להרהר אחריהם אלא לקיימם כמו שנצטוינו, בין אם מבינים אותו לפי מיעוט שכלנו ובין אם אין אנו מבינים, ע"ש.

ובכמ"ש בס' ריח דודאים בפ' הגש"פ הביא פ"י עהג"מ למה תוקעין, רחמנא אמר תקעו (ר"ה טז). אדמו"ר הרבי מלובלין זצ"ל פירש כי המצות לא יעשה אדם אותם מצד טעמם,

את הדגה אשר נאכל במצרים חנם" (במדבר יא:ה) רבו הפירושים במה שאמרו חנם, הלא לא חנם אכלו אלא בעבודה קשה. ופירש"י ורמב"ן ידוע. גם מדקדקים בהא דכתיב 'נאכל' הול"ל 'אכלנו'.

נחו של דגים משתוקקים למים - תורה

ונ"ל ליישב ג"כ מה שאמר "והמן כזרע גד" (במדבר יא:ז) וכו' שזה טובה, ובאמת 'גד' אותיות הפוכות 'דג'. דהנה בספר מטעמים (ערך דגים) כתב הדגים חיותם במים, וחיותם של ישראל בתורה, שנאמר "הוי כל צמא לכו למים" (ישעי' נה:א, ועי' ברכות ס"א). ובזוה"ק (רע"מ פ' שמיני מ"ב ע"א) כתב מה נוני ימא [דגים] חיותן בימא, אף ת"ח חיותיהו באורייתא. וכמו הדגים שהם במים תמיד, אעפ"כ כשירודת טפה של גשמים הם פותחים את פיהם לקראת כל טיפה כאילו לא טעמו מים מימיהם, כך ישראל אע"פ שחיותם בתורה כל ימי השבוע, בכל זאת כשאומרים חידושי תורה בשבת מטים אזניהם.

וידוע דיום השבת מסוגל לחידושי תורה ומובא בירושלמי (שבת פט"ו ה"ג) רבי ברכיה בשם רבי חייא בר אבא, לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהם בדברי תורה. וכן במדרש (ב"ר צ"ז ג') "וידגו לרוב בקרב הארץ" (בראשית מח:טז), מה דגים גדלים במים כיון שיורדת טפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון כמי שלא טעמו טעם מים מימיהם, כך הם ישראל גדלים במים

ופניהם אל המחנה היינו אל העם, כי לאהבת עניני העולם הזה אשר בני המחנה מסגלים בהם, וכדי למצוא חן בעיני המחנה הוא פונה עורף אל השכינה ופונה כל מגמת מעשיו כדי שיהיה אדם חשוב במחנה או שר ונגיד עליהם.

וזהו עיקר החטא בייגנו המסבב אריכות הגלות, כי ברובם כן פנו פניהם מן ארון ברית ה' אל המחנה, עד שאפילו כל כשרון המעשה מתורה ומצוות אינן עושין לשמה, כי אם כדי להתהדר בהם בפני הבריות למצוא חן בעיניהם, ונטורי קרתא כאלו הם חרובי קרתא. והכל יודעין שכן הוא, ואין אומר השב עד אשר ישקיף ה' וירא ויסיר רוח זנונים מקרבינו, ואין להאריך בזה.

חפץ לעשות המצוה באמונה לבד, מסתירין לו מן השמים הטעם וכוונת המצוה, יען כי לא באלה חפץ ד' רק לעשות המצוה באמונה שלימה אף שלא נדע.

לזאת ביקש דהע"ה הודיעני ד' טעם ועריכת המצוה, כי אף אם לא אדע טעמה אעשה אותה באמונה שלימה, לזאת אל תסתר ממני טעמה ולמדני. וכתב, ועוד שמתוך שהוא מטעה אותי אני מונע עצמי מד"ת, היינו כפי טענת היצ"ר אם אין מרגישים טעם בהמצוה שלא לעשות המצוות, א"כ הוא מונע עצמי מד"ת, וחז"ל אמרו (שבת סג.) ליגמר אינש אע"ג דלא ידע מה קאמר. ומטעם זה לעשות המצוה מצד האמונה אף שאין מרגיש הטעם, וכמו שאמר הבעש"ט קודם פטירתו, עתה אני מניח כל ההשגות, וואני בער ולא אדע" (תהלים עג:כב), עיי"ש.

גדלות השגת דור המדבר

והנה דור דעה השיגו יותר מכל הדורות. והישמח משה ביאר עה"פ ה' אלקיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים" (דברים א:יא), נ"ל עפ"מ שראיתי כתוב, בדור מקבלי התורה היה כל אחד מהם שקול כאלף איש של עכשיו, שנאמר "דבר צוה לאלף דור" (תהלים קה:ח). והנה ידוע דמשה רבינו היה שקול כנגד כולם כר', ע"כ.

השפעת אכילת מן במדבר

וכבר כתב רביה"ק החתם סופר (תו"מ פ' בשלח) ויקראו בית ישראל את שמו מן". במכילתא (מסכת דיוסע פ"ה) דורשי רשומות אומרים, בית ישראל קראו שמו מן, והובא בילקוט (רמז רס"א), ובזית רענן נדחק עיי"ש. ולפע"ד דהנה מן' הוא לחם אבירים שמלאכי השרת אוכלין אותו (יומא עה:), עיין היטב ברמב"ם פ' זו שהמן הוא ההנאה מזיו השכינה שנהנים באור העליון מלאכי השרת והצדיקים

כי עמקו מחשבותיו ית', ואין אדם יכול לעמוד על טעמי וסודות המצוה. רק אשרי אדם שהולך בתום ותוקע בשופר לפי שרחמנא אמר תקעו, כי הוא ית' צוה ואנחנו עבדיו עושי רצונו ית', ודפח"ח.

ועד"ז יש לומר גם כן במצות מילה, שהרי מצינו טעם המצוה עפ"י הרמב"ם (עיין בטור ריש הל' מילה ובכ"ח שם) למעט את התאווה, או בשביל אות ברית שנכרתה עלי' י"ג בריתות ועוד כמה טעמים. עכ"ז המצוה צריכים לעשות למען שמו יתברך כאשר צוה אותו א'. ולהיפוך מצינו בחז"ל על כמה וכמה חקים טעמים, כמו רבי משה הדרשן שביאר חקת הפרה, וכן יש טעם לשעטנו ועוד. מ"מ עכ"ז נשאר לנו המצוה חק, אפי' שנאמרו בה כמה וכמה טעמים, וכן היא בכל התורה.

ואולי דזה הכוונה, "אם בחקותי תלכו", דהיינו שיהיו עמלים בתורה להבין טעמי המצוה, מ"מ בודאי אי אפשר להשיג אפי' מיני אלף, מ"מ ילמדו להבין ולהשכיל, ואעפ"כ נשאר בגדר 'אם בחקותי', דהיינו חק בלי להבין הטעם. ואח"כ כתב 'ואת מצותי תשמרו', דאפי' המצוות שאינו בגדר חק אלא נאמרו בה טעמים בתורה, מ"מ כאשר ישמרו מצות התורה ויהיו עמלים בתורה להבין המצות לאישורו טעמו וענינו, מ"מ יעשו באופן כאשר צונו השי"ת, רחמנא אמר תקעו בגדר חק.

מי שהתורה אצלו חק ואמונה זוכה לטעמי התורה

ובמ"ש דדוה"ק זי"ע בישמח ישראל (פ' בא תרומה פרה) וז"ל, וכעין זה פירש עט"ר א"ז הה"צ זצללה"ה הפסוק "טוב טעם ודעת למדני כי במצותיך האמנתי" (תהלים קיט:סו), היינו מי שחפץ לעשות רק המצוה שידוע טעמה ומבין בהשכל. אבל אם אינו מבין אינו

תלוות בני ישראל בלתי על המן

וזה הכוונה "בלתי אל המן עניינו" והכל בהשגה, ואי אפשר להיות בהתבטלות כדבעי להיות דייקא באמונה וחק, שהרי הכל בגילוי (וכעין דברי הקדוש בעבודת ישראל עה"פ זכרתי לך חסד נעוריר). וזהו כמו הנו"ן להשיג למעלה ממים עליונים, שהדג ממציא עצמו שיחפש מים עליונים למעלה מהשגתו, כעין חק שיבין שהכל יותר מהשגתו. וזה הכוונה "זכרנו את הדגה", הכוונה כשיורדת טפה של גשמים הם פותחים את פיהם לקראת כל טיפה כאילו לא טעמו מים מימיהם בגדר חק.

וזהו הכוונה פסח שני לא להיות היום אומר לו עשה כך (שבת קה:) במצות אנשים מלומדה, כי העיקר לשאוב לגדלות והשגת בעבודת השי"ת. כדרך שעשו אנשים הללו שהבינו והשיגו שפסח שייך דייקא ליום י"ד בחודש ניסן, ומ"מ למעלה מן השכל והזמן יכולים לפעול כאשר יש רצון העליון בזה, וזוכים ע"י בעבודת השי"ת.

וזהו הכוונה כי חלשה דעתו של אהרן, שלא זכה לעשות הקרבנות הנשיאים לא הוא ולא שבטו, הגם שהם לא היו בחטא שיצטרכו הכפרה, וגם לא היו בעבודת מצרים ולא קיבלו המכות עם הם העומדים על הפקודים, כדברי רש"י שבעת "ויוכו שוטרי בני ישראל" (שמות ה:יד) ומזה זכו לנשיאות והקרבנות. ושבט לוי לא הוא ולא שבטו היו בזה, ומ"מ ע"י השאיפה והרצון למעלה מהשכל, "טוב טעם ודעת למדני כי במצותיך האמנתי", וזכה להדלקת הנרות, וכן בפסח שני.

השי"ת ישפיע רחמים וחסדים בבני חיי אריכי ומזוני ריחי וסייעתא דשמיא ונשיאות חן ושמירה עליונה לנו ולכל ישראל, וימתקו הדינים בבחינת איין למעלה מן הטבע כתור ישועה, ובקרב נזכה לגאולה שלימה בב"א.

לעת"ל. וע"ז נאמר עולם הבא אין בו לא אכילה וכו' והוא שנתגשם להם עתה ואכלוהו.

ולפע"ד כי לנשיהם ולקטני ערך הי' בזה האופן, אבל לגדליהם היו נהנים ממנו בעצמו כמלאכי השרת. ודברי ר"ע שאמר לחם שמלאכי השרת אוכלים אותו, ור' ישמעאל שאמר שנבלע באיברים - אלו ואלו דברי אלקים חיים הם, כנ"ל.

והנה תיבת 'מן' פירשו הכנת מאכל דבר, כמו "חסד ואמת מן ינצרוהו" (תהלים סא:ח), "וימן להם המלך" (דניאל א:ה). ונקדים עוד דרשת מכילתא, "והמן כורע גד לבן", כאגדה המושכת הלב [יומא עה]. אחרים אומרים דומה לדברי אגדה המושכים לבן של אדם כמים]. הנה דרש תיבת לבן כמו לבן שהי' מושך לבן של ישראל כאגדה, והכוונה שהי' כמו אגדה שאם היא בעצמו סתרי תורה וכל סודות ה' כלולים בה, ויש בה עוד על דרך הפשוט דברים המושכים לב קטני ערך המבינים הדברים על פשוטן, כן היה מן שלקטני ערך היה הכנה ע"י לקבל התורה ולהשיג מושכלות, כמשאחז"ל (מכילתא פר' י"ח) לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, ולגדולים היה זה בעצמו ההשגה הגדולה הנפלאה.

וזה ויקראו אותו בית ישראל מן, דייקו בו דורשי רשומות דוקא 'בית ישראל' שהם הנשים, ואנשים הדומים להם במדרגה - הם שקראוהו רק 'מן', הכנת דבר ולא דבר המכוון בעצמם. ולזה "נפשינו קצה בלחם הקלקל" ר"ת 'נקבה', כי להן הי' לחם הקלקל, ומפורש כי הוא 'כורע גד לבן', כאגדה שהוא להמשיך הלב לעבודת ה'. ובאמת לטועמים היא כצפיחית בדבש, כי היא העבודה אמיתית, וכן המן להמשכילים, כנ"ל וק"ל.

שיעורי הלכה

ט"ז אייר שנת תשפ"ה לפ"ק

הלכות יום טוב - או"ח סי' תצ"ד

דין יום טוב שני של גלויות

שו"ע ס"א "צגליות שעושין שני ימים טובים מספק, כל מה שאסור בראשון אסור בשני, ומנדין למי שמזלזל בו. ואם הוא נורבא דרבנן, אין מחמירין לנדותו אלא מלקין אותו".

מקור ההלכה שמנדין אותו הוא במסכת פסחים (נב). רבי נתן בר אסיה איל מצי רב לפומבדיתא ביום טוב שני של עצרת. שמתיה [נידהו] רב יוסף [פי' בחצרותא, על שזלזל ביום טוב שני של גלויות, ועבר בו על איסור תחומין]. איכא דאמרי נגדיה [הלקה] רב יוסף. אמר ליה אביי נשמתיה מר [נדה אותו], דרב ושמואל דאמרי תרווייהו מנדין על שני ימים טובים של גלויות. אמר ליה הני מילי אינש דעלמא, הכא נורבא מרבנן הוא, דטבא ליה [עונש הקל יותר, דהיינו מלקות] עבדי ליה.

ומבאר שם הר"ן (שם) דמה שמנדין אותו כשמחללו אפילו בדבר שהוא מדברי סופרים, הוא רק בדבר שעיקרו מדברי סופרים כגון יו"ט שני, כי בזה שמחללו הרי הוא עוקר לכל המצוה, שהרי עיקרו

אינו אלא מדברי סופרים. אבל דבר שעיקרו מן התורה, כגון יו"ט ראשון אין מנדין אותו אלא"כ עשה בו מלאכה האסורה מן התורה. אבל אם חיללו בדבר שאיסורו אינו אלא מדברי סופרים אין מנדין אותו, אלא מכין אותו מכת מרדות.

ובכמו שנתבאר וכן הוא בדברי הפוסקים שמנדין אפילו אם זלזל בו בדבר שהוא משום שבות או משום תחומים דרבנן, ואפילו אם חיללו ע"י אמירה לעכו"ם. ואם עשה על פי הוראת חכם שטעה, אין לנדותו שהרי הוא שוגג. אמנם בזמנינו אין בית דין מנדין כלל.

שיעור מכת מרדות

שיעור מכת מרדות: הרמב"ם (פ"ו מהל' חמץ ומצה הי"ב) כתב לגבי אדם שאכל מצה בערב פסח, שמלקים אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו, משמע שאין שיעור למכת מרדות, ויכול להיות אפילו יותר משיעור מלקות של תורה שהוא ל"ט מלקות.

והמגן אברהם (סק"ב) הביא מ"ש התרומת הדשן צביאור על רש"י סו"פ כי

ברית מילה שהוא שמיני ספק תשיעי
ביו"ט שני

ולמעשה יש עוד כמה חילוקים בין יום טוב ראשון לשני, ואחד מהם הוא לענין צרית מילה צמי שנולד בין השמשות, דבשור"ע בהלכות מילה (יו"ד סי' רס"ו ס"ח) פסק "מי שנולד בין השמשות" שהוא ספק יום ספק לילה, מונים מן הלילה ונימול לתשיעי שהוא ספק שמיני. ואם נולד ערב שבת בין השמשות אינו דוחה את השבת, שאין דוחים את השבת מספק, וכן אינה דוחה יום טוב מספק, ואפילו יום טוב שני של גלויות".

הש"ך (שם סק"ח) חולק וסובר שהעיקר כדעת הרמב"ם (הל' מילה פ"א הט"ו) שכל מילה שלא בזמנה דוחה יו"ט שני, וכל שכן בצופן שיש ספק אם זה זמנו צודאי שדוחה יום טוב.

בשור"ת נודע ציהודה (או"ח סי' ל') הסכים שצאופן של ספק שמיני ציו"ט שני, אפילו צראש השנה נימול צשני, דהוי ספק ספיקא, שמא היום זמנו. ואם תמצי לומר אינו זמנו, שמא היום חול. [ולענין יו"ט שני של ראש השנה חולקים עליו

תנא שמכת מרדות הוא י"ג מכות – שליש ממלקות של תורה.

ובמחצית השקל הביא דברי הר"ן אע"ג דהוא ס"ל דלא כהרמב"ם (הנ"ל), אלא דמכת מרדות הוא להקל ממלקות של תורה, וכפי האומד [היינו שהוא כפי אומד צי"ד, אבל עכ"פ אי אפשר להלקותו יותר מל"ט מלקות], ומיהו מכת מרדות על עצירה נמשכת, מכין אותו עד שתנא נפשו, או עד שיקבל עליו דברי חכמים.

חילוקים בין יום טוב ראשון לשני

שור"ע ס"ב "אין חילוק בין ראשון לשני אלא לענין מת, וכן לכחול את העין. הג"ה, או שאר חולי שאין צו סכנה (ר"ן). ואע"פ שאסור צראשון אלא ע"י אינו יהודי אם אין צו סכנה, צשני מותר אפילו ע"י ישראל, חוץ מיו"ט שני של ראש השנה דשני ימים קדושה אחת אריכתא הן. הג"ה, ודוקא שצות דרבנן דומיא דמכחל עינא, אבל אז מלאכה אסור לישראל לעשותו אפילו ציום טוב שני (ר"ן)".

^א ידוע כי יש שיטת הגאונים הוא שמיד בשקיעת החמה מתחיל זמן בין השמשות, ושיטת ר"ת הוא שזמן בין השמשות מתחיל אחר שיעור ג' מיל ורביע משקיעה ראשונה.

ובמי שנולד אחר שקיעת הגאונים וקודם שקיעת ר"ת [שהוא שקיעה שניה], יש בזה כמה שיטות בפוסקים. והוראת כ"ק אאדמו"ר זי"ע היתה שגם מי שנוהג כדעת ר"ת צריך להחמיר כדעת הגאונים שזמן בין השמשות מתחיל מהשקיעה ראשונה. וממילא תינוק הנולד אפילו מיד אחר השקיעה [ואפילו רגע אחר השקיעה] מונים לו ח' ימים מהלילה. והיה מנמק, שאם ימנה שמונה ימים מיום קודם הרי לדעת הגאונים הוא יום השביעי, ונמצא שהילד אינו מהול. ולמול ביום אח"כ הוא רק ספק על קיום מצות 'וביום השמיני' (ויקרא יב:ג), אבל עכ"פ הילד מהול, משא"כ אם יקדים למול אינו מהול לדעת הגאונים.

ולמעשה הכרעת רוצ הפוסקים הוא
שברית שהוא ודאי שלא בזמנו נקטינן
כדעת השו"ע ואין מילתו דוחה יו"ט שני.

בני ארץ ישראל שבאו לחוץ לארץ ולהיפך
שו"ע ס"ג "בני ארץ ישראל שבאו לחוץ
לארץ, אסורים לעשות מלאכה ביו"ט שני
בישוב אפילו דעתו לחזור. וכל זמן שלא
הגיע לישוב, אפילו אין דעתו לחזור
מותר, לפי שעדיין לא הוקצב להיות
כמותן. אבל אם הגיע לישוב ואין דעתו
לחזור, נעשה כמותן ואסור בין במדבר
בין בישוב. וכל חוץ לתחום אין נותנין עליו
חומרי מקום שהלך לשם".

הלכה זו רבו פארותיה, ויש זה אריכות
דברים בדברי הפוסקים, ונתחברו עליו
כמה וכמה חיבורים במשך הדורות. ובכל
אופן יש לעשות שאלת חכם, כי יש בזה
הרבה פרטים, ומשתנה משואל לשואל.^א
ונציא כמה דברים על קצה המזלג.

בני ארץ ישראל בחוץ לארץ
המשנה ברורה (ס"ק י"ג) העתיק

וסוצרים שאין למול אפילו במקום ספק
שמה היום יום שמיני (עי' מטה אפרים
סי' תקנ"א סי' ד').

בחתם סופר (יו"ד סי' ר"נ) הסכים
לדעת הגאון נודע ביהודה שצנפק יש
למול ביום טוב שני. אך לא מטעמיה של
הנודע ביהודה משום דהוי ספק ספיקא,
רק מטעם אחר דאחי ספק קיום מנחה
עשה דאורייתא ודחי ספק קל דרבנן,
וצפרט עתה שאינו אלא מנהג.^ב

אולם יש פוסקים שמחמירים אף בצנפק
אם יום השמיני שלו ביו"ט שלא למול
אותו כדעת השו"ע (עי' שו"ת מנחת
אלעזר ח"ד סי' נ"ו).

ברית מילה שלא בזמנה ביו"ט שני
מילה שהוא ודאי שלא בזמנה ביו"ט שני,
הזכרנו דהש"ך הכריע כדעת הרמב"ם
שדוחה יו"ט שני של גליות. ובשו"ת נודע
ביהודה (שם) כתה שהעיקר כהרא"ש
דאינו דוחה, ומ"מ מי שרוצה לסמוך על
הש"ך שהכריע כדעת הרמב"ם אין מוחין
בידו. והו"ד בשערי תשובה (סק"ב).

^א ואפילו שבסי' רנ"ב החמיר החתם סופר דאפילו ספק אינו דוחה יו"ט שני של גליות, כבר כתב
בפתחי תשובה (יו"ד שם סק"ז) שהתשובות לא נדפסו על הסדר, ואותה התשובה דסי' ר"נ שנדפס
לראשונה השיב באחרונה בערך עשרים שנה ויותר, והיא עיקר. [הוכיח כן משער הספר של תשובות
חתם סופר, דשם כתוב שתחילת רבנותו בפרעשבורג היתה בשנת תקס"ז, ולפני כן היה רב
במאטערסדארף, ובסוף סימן ר"נ כתוב שנת תקפ"ו, ואילו בסוף סימן רנ"ב כתוב פה ק"ק מ"ד
[מאטערסדארף], והרי לנו כמעט עשרים שנה חילוק ביניהם לכל הפחות].

^ב אצל כ"ק אאדמו"ר זי"ע היה אברך אחד ששאל אותו שנוסע לארץ ישראל, ובדעתו לשהות שם
כמה שנים, והורה לו שיעשה יו"ט שני. ואילו לאברך אחר מבני אותה משפחה ששאל שדעתו לנסוע
לארץ ישראל לזמן קצר, הורה לו שלא יעשה יו"ט שני. ולמעשה השואל הראשון חזר תיכף ומיד
[איני יודע אם היה שם אפילו שלש רגלים], ואילו השני שדעתו היה לנסוע לזמן קצר עדיין מתגורר
בארץ ישראל. ומי יעמוד בסוד קדושים.

(ס' כ"ו) העיד, שמעשים בכל יום שמתקבצים מנין חוץ לארץ העולים לרגל ומתפללים תפילה, וקורין בתורה ומפטירים בנביא בצרכות תחילה וסוף כמו שעושים ביום טוב שני בחוץ לארץ. והוסיף שם ודבר זה נעשה מימי קדם בפני גדולי עולם, ולא פקפק אדם בדבר זה מעולם.

והקשה שם, היאך מתפללים תפלת יום טוב בפרהסיא בארץ ישראל, והיכי לא חיישינן להאי דתנן לא ישנה אדם מפני המחלוקת, והיה מספיק להם שיתפלל תפילת חול צנינעא. על כרחינו לומר דסבירא לה לגדולי עולם דעד כאן לא חני אל ישנה אדם מפני המחלוקת אלא במלאכה ודכוותא דאפשר למיפק מינה חורבה. אבל בתפילה, אף אם יתפלל כמנהג מקום שינא משם לא נפיק מיניה חורבה.

בשור"ת אגרות משה (או"ח ח"ה ס' ל"ז אות ז') תמה על זה שלא הביא הבית יוסף דבר זה בשו"ע. ולמעשה הורה שצריכין לעשות צניבור, אבל לא בפרהסיא. אולם מנהג העולם לעשות מנין לתפלת יו"ט שני גם בפרהסיא.

יו"ט שני של עצרת

ביו"ט שני של חג השבועות יש שאלה למה עושין אותו, והרי גם אבותינו שבגולה אחר שעבר רוב חודש ניסן כבר ידעו מתי נתקדש באמת ר"ח ניסן, והיו יודעין לעשות חג השבועות ביום החמישים

להלכה דברי הפוסקים שבני ארץ ישראל שבאו לחופה לארץ ודעתו לחזור, וחל יום טוב שני בערב שבת, אין צריך לערב עירובי תבשילין מפני שהוא דבר שצנעא. ולכן אין צריך לנהוג בזה כחומרי המקום שהלך לשם כיון שדעתו לחזור. ומטעם זה צריכים הם להתפלל תפלת שמונה עשרה בלחש ביום טוב שני, וכן להניח תפילין צנעא, כיון שדעתו לחזור, נותנין עליהם חומרי המקום שינא משם, כמו שכתוב בסימן תס"ח. אבל צריכים ללבוש מלבושי יום טוב מפני שהוא דבר של פרהסיא.

ולעשות מנין לבני ארץ ישראל בחוץ לארץ: בערך לפני שלושים שנה היה קול קורא בעירנו בארא פארק י"ו, שרוב הרבנים חתמו עליו, ובתוכם גם כ"ק אאדמו"ר זי"ע, שאין לבני ארץ ישראל לעשות מנין בפני עצמם לתפלת חול ביו"ט שני. והיה מורה שיצאו להתפלל בבית המדרש, וכשהציבור מתפלל תפלת יו"ט יתפלל תפלת חול. אולם יש הרבה שעושים מנינים בחו"ל לבני ארץ ישראל, ועכ"פ יש להם לעשות צנעא.

בני חוץ לארץ בארץ ישראל

ולדיפך, בן חופה לארץ שבא לארץ ישראל מביא המשנה ברורה מדברי הפוסקים שאם דעתו לחזור למקומו, צריך לעשות שני ימים טובים, ומ"מ תפלת יו"ט צריך להתפלל בביתו צנעא.

אמנם הבית יוסף בשו"ת אבקת רוכל

השבועות, כיון שאינו משום ספיקא
דיומא [שיהי' אפשר לומר שהוא ספק
חול] ובעין שמחמירים ביו"ט שני של ראש
השנה שאינו משום ספיקא דיומא.
ומאידך במקום אחר (חיו"ד סי' ר"נ) כ'
החתם סופר שיו"ט שני של ר"ה יותר קל
משאר יו"ט שני כיון שנתקן רק משום לא
פלוג.

מיום הראשון של חג הפסח העבר.
והרמב"ם (הל' קידוש החודש פ"ג הי"ז)
תירץ שבכדי שלא לחלוק צמועדות,
התקינו חכמים שתמיד יעשו שני ימים
יום טוב.

ולפ"ז ר"ה החתם סופר (או"ח סי'
קמ"ה) להחמיר ביו"ט שני של חג

מדאי מקומות

בשו"ת משנה הלכות השייכים ללימוד דף היומי

מס' שבועות

מג.	בענבים עומדות להבצר וכו' כבצורות דמין.....	ב-יד
	תוד"ה כבצורות.....	ב-יד, י-קמ, יא-תקכב, יג-מ, יד-רו
	תוד"ה ויוציא.....	ד-רח
מד.	תוד"ה שומר.....	טז-סב
מד:	תוד"ה ורב.....	ב-נח, ד-ריח, רכד
מו:	בעי ר' פפא שכירו ולקטו מאי תיקו.....	ד-סב
	רש"י ד"ה שכירו.....	ד-סב
	תוד"ה וספרא.....	ב-לו
מז.	המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם.....	ב-מ
מז:	אזהרה לעוקב אחר נואף וכו' לא תנאף.....	ג-קכח
	רש"י ד"ה לעוקב.....	ג-קכח
מח:	ואלו נשבעין שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא.....	ט-שמו
	השותפין והאריסין וכו' בן בית וכו' דמורו בה התירא.....	ט-שמו
	רש"י ד"ה משום.....	ט-שמו

ניצוצי הדף

שבועות ל"ט ע"א

בקבלת התורה כננו יהיו ערבין - ענין של ערבות

כפר עכו אמר משום רבי שמעון, אין לך מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים. אמר רבי, לדברי רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו שאמר משום רבי שמעון אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים - נמצא לכל אחד ואחד מישראל שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים מאי בינייהו. אמר רב מרשיא ערבא וערבא דערבא.

ופירש"י רבי שמעון בן יהודה סבר לא נעשה כל אחד ערב על חבריו אלא שישמרו את המצוות, נמצא כל אחד ערב על מ"ח בריתות של כל אחד ואחד, אבל לא נעשה כל אחד ערב על ערבות של חבריו אלא על חובתו של חבריו. ואתא רבי למימר שכל אחד קיבל עליו אף ערבות של ערבים.

אי חיוב ערבות חובה על הגוף או חובה לראות שהשני יקיים המצוה

הרי"ב"א (ר"ה כ"ט ד"ה תני) כתב שאע"פ שהמצוות מוטלות על כל אחד, הרי כל ישראל ערבין זה לזה, וכולם כגוף אחד וכערב הפורע חובו של חבריו. הר"ן (על הר"ף שם ד"ה תני) כתב בסגנון שונה, שהרי כל ישראל ערבים זה לזה במצוות, וכיון שלא יצא חבריו כמי שלא יצא הוא דמי. ויש הבדל בין הלשונות, שלפי הרי"ב"א חיוב הערבות לא קשור למצוה שלו עצמו, אלא

מקור כל ישראל ערבים זה לזה

כתוב בתורה (ויקרא כו: לז) "וכשלו איש באחיו", ודרשו חז"ל (תורת כהנים בחקתי ז' ה', סנהדרין כז:; שבועות לט.) "וכשלו איש באחיו" - איש בעון אחיו, מלמד שכולן ערבים זה בזה. ופירש רבינו הלל על התורה כהנים שם, שכשם שערב על הלואה משלם ממון שלוה חבירו ולא הוא מפני שערב לו, כך ישראל ערבים זה בזה, וכשעובר אחד מהם עבירה מתחייבים כולם, מפני שהיה להם למחות ולא מיחו.

בשערי תשובה (שער ג' אות ע"ב) כתב שהמקור לדין שכל ישראל ערבים בזה ושאחד נענש עבור עון חבריו, הוא מן הכתוב (ויקרא יט: יז) "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא", דהיינו שאמרה תורה שנוכיח את חברינו כדי שלא נשא חטא בחטאם אם נמנע מלהוכיח אותם, וזהו דין ערבות. ומבואר לפי דבריו שחיוב תוכחה וחיוב ערבות אחד הוא, וכל מקום שיש מצות תוכחה, אם לא הוכיח נענש עליו, וזהו דין ערבות, ע"כ.

ובקובץ שיעורים (ביצה אות ס"ז) הקשה לשיטת השערי תשובה שדין ערבות נלמד מ'הוכח תוכיח את עמיתך', א"כ לשם מה צריך את הפסוק 'וכשלו איש באחיו' ללמוד שאחד נענש בעון חבריו, אם כבר למדנו זאת מהפסוק לגבי תוכחה.

ב' שיטות ערבות וערבא לערבות

בגמ' (סוטה לז:; ר' שמעון בן יהודה איש

לך", ע"כ. ובתוס' תמהו, דא"כ אותו ספק יכלה הגמ' להסתפק גם לגבי כהנים ולוים שלא נטלו חלק באר"י, וא"כ לא יוצאו אחרים יד"ח בברהמ"ז.

ובמעדני יום טוב על הרא"ש (אות ק') טוען שבכהנים ולוים לא שייך להסתפק, כיון שיש להם מ"ח ערים באר"י, ע"ש בדבריו. והביאו בשם הגאון רבי משולם דוד סולוביצקי שליט"א הראה ברשב"א בחידושו כאן שהקשה על פרש"י רק מעבדים ולא מכהנים ולוים ע"ש, והיינו כיון דכהנים ולוים כיון שיש להם מ"ח עיר א"כ לא קשה כלל כנ"ל, עכ"ד.

וי"ל עוד לחלק בין נשים לכהנים ולוים ע"פ מש"כ הרשב"ם (ב"ב קכב:) דלעתיד לבוא יטלו הלויים חלק באר"י, ע"ש. וא"כ א"ש, דכאן שפיר מספיק הא דלעת"ל יטלו חלק באר"י ויכולים לומר כעת 'נתת לנו', ודו"ק.

ולבאר שי' רש"י מקושית הראשונים, נקדים לבאר דחיוב ברכת המזון בא דוקא, כאשר יאכל אכילה שיש בה כדי שביעה,

שהוא חיוב עליו להוציא את חבריו ידי חובה, כמו ערב הפורע חובו של חבריו שהוא התחייב לשלם עבור חוב חבריו אע"פ שהוא עצמו לא היה חייב מעולם אותו ממון. אבל לפי הר"ן, כל שלא יצא חבריו ידי חובת המצוה, הרי זה כמו שלא יצא הוא עצמו במצותו. ונראה מזה שחלק ממצותו זה לדאוג שגם חבריו יצא, ואם לא יצא חבריו דומה כאילו שהוא עצמו חסר לו בקיום המצוה. ולהלן יתבאר כמה נפקא מינות בין הלשונות.

היוצא מזה שי' הר"ן והריטב"א,^א דלהריטב"א החיוב ערבות כמו חוב על חבריו, ולהר"ן הוא כמו שבעצמו לא קיים המצוה, ועיין להלן ביאור המחלוקת.

חיוב נשים בברכת המזון

ונקדים ביאור דברי הגמ' (ברכות כ:) א"ל רבינא לרבא, נשים בברכת המזון דאורייתא או דרבנן וכו'. וברש"י ביאר דטעם הספק הוא כיון שלא הי' להם חלק באר"י ולא יכולים לומר "על הארץ הטובה אשר נתן

^א והנה איתא בגמ' (שבת לג:) בזמן שהצדיקים בדור צדיקים נתפסים על הדור אין צדיקים בדור תשב"ר נתפסים על הדור, והטעם משום ערבות דכל ישראל ערבים זב"ז. והקשה ר' ברוך בער זצ"ל (דרוש בענין ערבות ישראל) דהא קי"ל (ב"ב קעג.) דאין נפרעין מן הערב תחילה, ואמאי נפרעין הכא מן הצדיקים לפני הדור. ותירץ דמצינו שני מיני ערבות, ערב סתם דאמר להוה ואני ערב, וערב קביל דאמר להוה ואני אפרע לך. ונפ"מ בינייהו דערב סתם קי"ל דאין נפרעין מן הערב תחילה, אבל בערב קביל יכולין לגבות מן הערב תחילה. וביאור החילוק הוא, דבערב סתם אינו מקבל ע"ע את עצם החוב, אלא נעשה ערב רק בעד התשלומין, וע"כ חייב לשלם דוקא אם אין להלוה. משא"כ בערב קביל, הרי מתחייב בזה את עצם החוב כאילו שהוא קיבל את ההלוואה, ועל כן אפשר לתבוע ממנו גם בלי לתבוע את הלוה תחילה.

והנה יש להסתפק מהו הערבות שנתחייבו בה ישראל - אי נעשו ערבים גם בעד קיום המצוות גופא, דהיינו שהם ערבים שיתקיימו כל המצוות ע"י ישראל, או שקיבלו ע"ע שאם לא יתקיימו המצוות יקבלו הם את העונשין ע"ז. ואמר מרן הגר"ח זצ"ל דנעשו ערבים לעצם קיום המצוות כערב קביל, וראיה לזה מהא דאיתא בגמ' (ר"ה כט.) כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא, ופי' שם הראשונים שיכול להוציא חבריו כיון שכל ישראל ערבים זל"ז למצוות. ואי נימא שהערבות אינו אלא לגבי העונשין, אכתי צ"ב איך יכול להוציא את חבריו ולברך עבורו 'אשר קדשנו במצותיו וצונו' כשכבר אינו מצווה. וע"כ דהערבות הוה על עצם קיום המצוות, וע"כ מברך נמי עבור חבריו משום דהערב מחוייב גם בקיום המצוה של חבריו, עכ"ד.

פסח, וממילא גם בחיוב מצות ברהמ"ז נמשך דוקא מארץ ישראל, מ"מ מזה נתגלגל חיוב ברהמ"ז לכל מי שאוכל על השבוע.

והנה התוס' (פסחים ג: ד"ה מאליה) דן בענין זה, ותמה על רבי יהודה בן בתירא אמאי לא עלה לרגל. ותירץ התוס', י"ל שלא היה לו קרקע, או זקן היה שאינו יכול להלך ברגליו דפטור מפסח כמו מראה. אי נמי נציבין חוץ לארץ היא וכו', עכ"ל. הרי מי שאין לו קרקע אינו מחוייב בפסח,² וא"כ גם נשים מצד

ולא בכזית או בכביצה. אמנם בכל המצוות שבתורה לא מצינו חיוב אכילה בכדי שביעה, חוץ מקרבן פסח הנאכל על השבוע. וא"כ היוצא מזה שמה שאמרה תורה שיש חיוב ברכת המזון, קאי על מצות אכילת פסח. ובוה מיושב "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה וגו'", דלכאור' הרי ברכת המזון אינו ממצוות התלויות בארץ, וא"כ למה התלה התורה ברהמ"ז ב"על הארץ הטובה וגו'". אלא היות דדוקא בארץ ישראל להקריב קרבן

^ב הגם שנחלקו התנאים (פסחים צא.) רבי יהודה ורבי שמעון ורבי יוסי אי נשים בפסח ראשון חובה או רשות היינו באופן שיש להם קרקע, אבל אין חיוב שיהי' להם קרקע או שהם נשואות ויש לבעליהן קרקע. ועי' ברמב"ם (הל' ק"פ פ"א ה"א) אחד האיש ואחד האשה וכו'. ועיין בהרשב"ץ ז"ל (ח"א סי' ג') נשאל למה התורה חייבה נשים בקרבן פסח אף דהוי מ"ע שהזמן גרמא דקידיל פטורות, והשיב גזירת הכתוב וכו' וי"ל דטעם דקרבן פסח משום דאף הם היו באותו הנס כמ"ש לענין מגילה, א"נ כיון דחייבת במצה מחמת היקשא מהאי טעמא נתחייבה בק"פ וכו' ובגמ' למדו זה מדכתיב 'במכסת נפשות' אפי' אשה, ע"כ תורף דבריו.

ובס' גור ארי' על הרמב"ם הקשה, א' דאי מטעם דאף הם היו באותו הנס, א"כ ליחייבו בסוכה נמי, והתוס' (פסחים קח.) דבסוכה דהוי דאורייתא אין לחייבם מטעם שאף וכו' אלא בד' כוסות דרבנן אמרינן כן. ועוד יש להעיר, דהשואל שאל טעם לתורה, א"כ מאי האי דהשיבו מדכתיב 'על מצות ומרורים' וכו' כל שישנו במצה ישנו בק"פ, וכי הלימוד הוא דשאל השואל, והלוא טעמא הוא דירד לשאול, ואיך הרב חידש לימוד אחרינא מדידיה, ומסיים ובגמ' למדו זה מנפשות וכו' וצריך ישוב. ועיין להמל"מ שכתב ע"ד התוס' דפסחים אי לגמרי יליף פסח מראה זה לא יתכן, דהא נשים פטורות מן הראיה וחייבות בפסח, עכ"ל. וקשה דמאי קושיא, שאני הא דגלי קרא בפסח מנפשות דחייבות אף הנשים, וצ"ע. ועי' מה שהקשה ע"ד התוס' שפטרו יושבי חו"ל מקרבן פסח וכו'. ועיין להרב בית יהודה (ח"ב דף כ"ז) ובהרב מרכבת המשנה אלפנדארי ז"ל בזה, וק"ל.

ועיין בס' משנת עמרמי (י"ד סי' ט'), והקשה בשער המלך (פ"ב דע"כ ה"ג) דהנה במ"ע של אכילת קרבן פסח ועשייתו הרי איכא כרת, כמבואר בקרא (במדבר ט"ג) "והאיש אשר הוא טהור וגו' ונכרתה הנפש ההיא וגו'". ובגמ' (פסחים צא:) מבואר דנשים חייבות בקרבן פסח, לר' יהודה רק פסח ראשון ולר' יוסי גם פסח שני, וילפינן מקראי כדאיתא התם. והנה מתירוצ' התוס' חזינן דכל מ"ע שיש בה כרת כגון מילה, לולא המיעוט ד'אותו' נשים חייבות, דלא נתמעטו אלא ממצוות שאין בהם כרת. וא"כ אמאי בעינן קרא לחייב נשים בקרבן פסח, הרי הוא מ"ע שיש בה כרת. וכתב בשעה"מ ד"ל דאי לאו קראי, הו"א לדעת ר' יהודה למילף מפסח שני שנשים פטורות.

ובס' דף על הדף (מגילה כ.) הביא מה שהקשה בקובץ מוריה (שנה כ' גליון י"ב עמ' קכ"ט): אמנם לר' יוסי דס"ל שאף בפסח שני חייבות, אכתי קשיא למה לי קרא לחייב נשים בפסח. ותירץ שם ד"ל במגילה כאן כתבו ד'אותו' אתי למעוטי גם מצוה שיש בה כרת שאין הנשים חייבות בה, וא"כ שפיר איצטריך רבויא בפסח לחייב נשים דלא נילף ממילה. ולפ"ז לא רק שאין קושיא מהתוס' הנ"ל על הסוגיא בפסחים, אלא אדרבה התירוצ' של התוס' מסייע לסוגיא בפסחים, להצריך פסוק מיוחד לחייב נשים בפסח, ע"כ. אמנם להנ"ל יש לומר דהיות שאין להם חלק בארץ, ומי שלא יהי' חלק בודאי יהי' פטור, וממילא יש סברא לפטרם מכרת לגמרי, וממילא צריך לימוד מיוחד לחייבם.

שכתוב בגט אנא פלוני פטרית פלונית, וכן נמי האשה למי היא מקודשת כי אם לו והיא אשתו, וכן בתרומה הוא הנותן התרומה מפירותיו, וכן בפסח הוא אוכלו ועל שמו ישחט ויזרק הדם. אבל בסוכה הכי נמי יכול לומר לשליח עשה לי סוכה והוא יושב בה, אבל אם ישב בה חבירו ולא קיים הוא כלום, וכן לולב וציצית וכל המצוות, עכ"ל.

שיטת הקצה"ח בביאור דברי תוס' רי"ד הכוונה מצוה ע"י גופו

ונחלקו הקצות החושן והחת"ס בכוונת התוריד. מפירושו של הקצות החושן (סי' שפ"ב סק"ב) בדברי התוס' רי"ד ששם הביא מהתב"ש (סי' כ"ח ס"ק י"ד) שדעתו שמותר לשוחט לכבד לאחר מצות כיסוי הדם דרך שליחות, וכן מותר לאב לעשות לאחר שליח למול את בנו אף שהמצוה מוטלת עליו ויודע למול בעצמו. והביא כמה ראיות לדבר, וא' מהם הוא ממזוזה, דקיי"ל דחובת הדר הוא ומברך לקבוע מזוזה, ומ"מ מבואר (מנחות לג:) דמותר לקבוע מזוזה ע"י שליח.

והקצה"ח אחר שהביא ד' התוס' רי"ד כתב וז"ל, ובזה נדחו כל הראיות שהביא בתב"ש ומשום דגבי קבע לי מזוזה הו"ל כעושה שליח לעשות לו סוכה והוא המשלח יושב בסוכה, וה"נ במזוזה הוא הדר בבית שיש בו מזוזה. אבל במצות כיסוי שהתורה הטילה עליו מי ששפך יכסה, אם מכסהו שלוחו לא קיים הוא כלום. והיינו נמי טעמא דמילה דומה לתפילין וסוכה וציצית דאינו בשליחות וכמ"ש בתוס' רי"ד, עכ"ל הקצה"ח.

ומבואר מדבריו שהוא הבין בדברי התוס' רי"ד שמצוה שחייבת התורה לעשות ע"י גופו, לא מהני שליחות. ואין חילוק אם הם מצוות המתקיימים בגופו כגון מילה ותפילין, או אם הם מצוות המתקיימים שלא

עצמן אם אין להן קרקע א"כ אינן מחוייבות בפסח.

וממילא אין להם חיוב מצד עצמם אכילה על השובע, ויש לומר לפי דזה מיקרי שאינן מחויבות בברכת המזון, שמצד התורה יוכל להיות שלא יהי' חיוב אצלם לברך ברכת המזון כי אינן מחויבות לאכול על השובע. ומשו"ה הביא רש"י הטעם שנשים פטורות מברכה"ז ואינן יכולות להוציא אחרים מצד שאין להם חלק בארץ, וממילא התורה לא חייבה אותן לברך ברכת המזון לעולם.

ונחזור בעזר צורי וקוני וגואלי לבאר דברי הרא"ש, וב' מהלכים - א) ש' הצל"ח אם נשים פטורות מערכות בכלל, ב) וש' הגרעק"א בזה דדוקא באותן מצות שהן פטורות מערכות. והנה הבאנו יש הסבר בענין ערכות אם הוי חיוב על הגברא כאילו הוא לא עשה המצוה, או זה כמו ערב שמתחייב לראות שהשני יעשה המצוה.

תוס' רי"ד: אי אפשר לעשות שליח להניח תפילין ולשבת בסוכה בשביל

אם הוה חיוב עצמי יש להביא כעין זה מחלוקת בדוגמתו בש"ס (קידושין מא:), מנין ששלוחו של אדם כמותו, שנאמר "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים" (שמות יב:), וכי כל הקהל כולן שוחטין, והלא אינו שוחט אלא אחד? אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו.

ובתב בתוס' רי"ד (קידושין מב:) וזה לשונו, יש מקשים א"כ לכל דבר מצוה יועיל השליח, ויאמר אדם לחבירו שב בעבורי בסוכה, הנח תפילין בעבורי. ולא מילתא היא, שהמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו, היאך יפטר הוא ע"י שלוחו והוא לא יעשה כלום? בודאי בגירושין ובקידושין מהני כי הוא המגרש ולא השליח, שמה

יוצא בלקיחת חבירו, שלא עלתה על הדעת מעולם. דהרי מצוה שצריך לעשות על גופו של אדם, כגון הנחת תפילין בזרועו וראשו ולולב בידיו, לא מהני שליחות. וכן בתקיעת שופר אין התקיעה מצוה, אלא שמיעת הקול והרי הוא שומע בעצמו.

אלא דאי לאו 'ולקחתם' הוי אמינא דאין כל אחד מישראל מצווה כלל על נטילת לולב, אלא להב"ד הגדול או כהן גדול הוא שיקח לולב לבדו, אבל אילו היו כל ישראל מצווים בלולב, פשיטא שאין אחר נעשה שליח לחבירו לנטילה כיון דצריך ליטול בגופו של עצמו, עיי"ש. ועיין בשו"ת להורות נתן (חיי"ג סי' קכ"ז) ובליקוטי הערות עחת"ס (שם).

והחילוק בין דברי הקצה"ח לדלידי' כוונת תורי"ד שמצוה שחייבתו התורה לעשות ע"י גופו לא מהני שליחות, ואין חילוק אם הם מצוות המתקיימים בגופו כגון מילה ותפילין, או אם הם מצוות המתקיימים שלא בגופו, אלא שגופו הוא העושה מעשה המצוה, כגון כיסוי הדם וכנ"ל. אמנם לשי' החת"ס הביאור הוא ככוונת התורי"ד דבדואי יש חילוק בין מצוה שהיא על גוף האדם לבין מצוה שאינו על גוף האדם וכנ"ל.

בגדר חיוב ערבות במצוות

והנה יש לבאר וליישב שזה תליא בזה, דאם חיוב המצוה מחמת ערבות ממש כאילו לא קיים בעצמו א"כ הכ"נ בזה. וממילא ס"ל להקצות כשיטתו דאם התורה חייבו לעשות המצוה ע"י גופו לא מהני שליחות, אבל אין שום נפ"מ אם המצוה נעשה בגופו או בגוף של השני, כי אפילו במצוה הנעשה בגופו של השני, כי בכל המצוה כל אחד שוה מצד ערבות, וכל זמן שהמצוה לא נעשית כאילו לא נעשה המצוה. מ"מ כאן חייבו התורה שהוא יעשה המצוה ולא השני.

בגופו אלא שגופו הוא העושה מעשה המצוה, כגון כיסוי הדם. אולם כתב בשו"ת בית אפרים (חור"ם סי' ס"ז) על הקצה"ח כי אגב חורפי' נטה מדרך הפשט הפשוט בתוס' רי"ד, והאריך לבאר דברי התוס' רי"ד ע"ד שביארו החת"ס להלן.

שי' החת"ס והבית אפרים בזה - מצוה על גופו

בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' ר"א) לבאר דברי התוס' רי"ד ז"ל, דכל מצוה שצריך לעשותו ע"י גופו מועיל בו שליחות, וכגון שצוה הקב"ה שהבעלים ישחטו את קרבנותיהם, או שהאב ימול את בנו - בזה מהני שליחות, דשחיטת השליח את הקרבן הוי כאילו שחטוהו הבעלים, וכן מילת השליח את הבן הוי כאילו מלו האב. אבל הני מצוות דבעינן שיעשה על גופו, וכגון שמצוה להניח תפילין על הזרוע והראש, הנה הקשירה יכולה להיות ע"י שליח, אם יקשור השליח את התפילין על זרועו וראשו של המשלח. אבל שיניח השליח את התפילין על זרועו וראשו של השליח, ויהא חשוב כאילו היה מניח על זרועו וראשו של המשלח, זה לא מהני.

ועל מצוה שנעשית ע"י גופו מועיל בה שליחות, אבל מצוה שנעשית על גופו לא מהני שליחות, דאין גוף השליח נעשה כגוף המשלח. והא דבתפלה יוצא ע"י שליח, היינו רק היכי שהוא שומע, דאז אמרינן שומע כעונה והוי כאילו התפלל הוא בעצמו, אבל אי לאו שהוא שומע, לא אמרינן דעקימת שפתיו של השליח הוי כעקימת שפתיו של המשלח, דתפלה הוי מצוה שעל גופו, דהיינו שפיו ידבר דברי תפלה, עכ"ד.

ובעיי"ו כתב בחידושי חת"ס (סוכה ל.), דמה שאמרו בגמ' 'ולקחתם לכם' שתהא לקיחה לכל אחד ואחד, דלא באו לאפוקי שלא יהא

חפשית, ועי"ז יש שכר הרבה. ואם איתא דהעבודה צורך גבוה הוא, ובגוף המצוה מתקן בקדושה, א"כ אדרבה מי שאין לו יצה"ר כלל עושה המצוה בחשק נמרץ, והי' ראוי להגדיל השכר כשלא יהי' לו יצה"ר. אע"כ דאין השכר אלא על קבלת עולו, ואין עול אלא ע"י יצה"ר שצריך התגברות נגדו.

והרמב"ן וכל המקובלים חולקים עליו, כי העבודה עצמה צורך גבוה הוא, וכי גוף העונש קשור בגוף העבירה, וגוף השכר קשור בגוף המצוה. וי"ל דפליגי אי האיסורים הם איסור גברא או איסור חפצא, דאם הם רק איסורי גברא, א"כ לא ניתנו אלא לצרף בהם את ישראל. ואי אמרינן דהוי איסור חפצא, יהי' כמו סם הממית, וגוף העונש קשור בהעבירה והשכר בהמצוה.

ועל דרך זה יש לומר ג"כ בעיקר חיוב ערבות, דאי המצוות לצרף את הבריות, אז החוב על הגוף ואי אפשר שיעשה גוף א' במקום הגוף השני. וממילא חיוב ערבות הוא בגדר מצות תוכחה, וצריך שיראה שהשני יעשה מצוה. אבל אי איסור חפצא לכבודו ית', א"כ חוב שתתקיים המצוה והוא כפורע חוב חבירו. א"כ מה לי אני מה לי אחר, העיקר שנעשה רצון השי"ת באותו ענין.

ולפ"ז יש לבאר דהחוטף מצוה של חבירו ג"כ, אם הוא שהגוף צריך לקיים המצוה, הרי הפסיד מהשני שהגוף שלו לא הי' עסוק במצוה, וממילא משלם לו י' זהובים שהפסידו. ואי היה שכל אחד חייב לראות שיתקיים רצון השי"ת, וא"כ אין חובת הגוף, ובודאי כשחטף המצוה מהשני חטף שהרי אין החוב על גופו, או דהוה משום קנס.

וי"ל בדרך חידוד אי נשים בכלל ערבות או לא, יהי' תליא במחלוקת המדרשים אי הי' כפיית ההר דוקא על הנשים.

אבל שי' החת"ס שמצד ערבות הוא רק שהננו ערב, ומחוייב לראות שמי שמחוייב לעשות המצוה יעשנה, אבל אינו כאילו גופו לא עשה המצוה. וממילא יש חילוק אם המצוה היא חובה על גוף האדם כמו תפילין וכיו"ב, או מצוה הנעשה בחפץ דהיינו כיסוי הדם, דמצוה הנעשה על האדם ממש לא מהני שליחות, דהרי הונח התפילין על גוף השליח וגם בסוכה הא המשלח לא ישב. משא"כ מצוה שהיא הנעשה בדבר אחד, אלא שהננו מחוייב לעשות כמו כיסוי הדם או קביעת מזוזה, בודאי העיקר שנעשה שליח ג"כ ויהי' נעשה המצוה.

ביאור החוטף מצוה חייב י' זהובים בגוף לערבות

ומרם אכלה לדבר נתקשיתי בתמיה רבתי, שהרי קיי"ל (ב"ק צא,): חולין פז. שהחוטף מצוה מחבירו משלם עשרה זהובים. ואי נימא כסברא זו שהחוב חיוב הגוף ממש, א"כ הרי אינו חוטף מצות חבירו, דהרי מצותו היא.

איסורים אי הוה איסור גברא או חפצא

אי המצוות המה צורך גבוה או לצרף הבריות

בספר כנסת יחזקאל (דרוש לשבת תשובה ח"ב, והביאו ידי"צ לבבחה"ח גאב"ד עכו זצ"ל בספרו חיי נפש) כתב בזה"ל, היוצא לנו וכו' וי"ל דזה תלי' במחלוקת הרמב"ם והרמב"ן (רמב"ן פ' כי תצא לגבי קן צפור), דהרמב"ם דס"ל דלא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות אם יקבלו עול מלכותו עליהם, ולכן ס"ל שאין גוף עשיית העבירה עבירה בעצם שיפגום בקדושה, אלא שנענש עבור שעבר את מצות המלך ולא קיבל עול מוראו עליו. וכן שכר המצוה, אין השכר שייך לגוף המצוה, רק על קבלת העול עליו. ובעלי דעה זו הביאו ראי' לדבריהם מדחזינן שברא הקב"ה יצר הרע בכדי שיהא לאדם בחירה

מערכת המשנה

ליקוטים קצרים מתוך שו"ת משנה הלכות ושאר ספרי רבינו הקדוש זי"ע
נערך ע"י הרב מרדכי צבי גינזבורג | אין ללמוד מכאן הלכה למעשה

במסגרת דף היומי

שבועות מ"ט ע"א

כתב בדבר הספק מתי נאבדה הכסף - אי קודם שנכנס למקוה, או בבנין המקוה, לכאורה מסתבר שבמקוה נאבד, דהא אמרו בגמרא (ב"מ כא:) המוצא מעות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות - הרי אלו שלו, מפני שהבעלים מתייאשין מהן. ופריך, והא לא ידע דנפל מיניה. ומשני ר' יצחק, אדם עשוי למשמש בגדיו כל שעה, ומייאש. ומשמוע 'כל שעה' ממש, דאל"כ אכתי נתת דברך לשיעורין כמה הוא שיעור 'כל שעה', אלא ע"כ כל שעה ממש. ולכן בבתי כנסיות, הרי אלו שלו, דכשהמוצא הגביה המעות, כבר נתייאשו הבעלים.

וא"כ הכא נמי, כשהלך שמעון על הדרך הי' צריך למשמש בכל שעה כדרך כל אדם שעשוי למשמש, וא"כ מסתמא עד המקוה הי' ממשמש בבגדיו ולא נאבד. ואת"ל שלא משמש בדרך עד המקוה, ולכן מספקא ליה, א"כ הא גופא פשיעותא הוא במה שלא הי' ממשמש כל שעה, וכבר חייב לשלם אפי' אם אח"כ לא פשע במקוה, דכל שפשע בדבר אחד ונאנס בדבר אחר כבר נתחייב מחמת הפשיעה. וא"כ אזדה הטענה שמא קודם המקוה נאבד.

והנה בשו"ע (חו"מ סי' רצ"א סע' כ') איתא, המפקיד כספים אצל חבריו בדרך להוליכם לביתו, או ששלח עמו מעות ממקום למקום, צריכים שיהיו צרורים ומונחים בידו, או קשורים כראוי על בטנו מכנגד פניו, עד

ארבעה שומרין הן - שומר חנם והשואל וכו' שומר חנם נשבע על הכל, והשואל משלם את הכל. ופירש"י, נשבע על הכל - שלא פשע. משלם את הכל - כל הנך דמיתנו במתני' שבר שבוייה ומתה וגניבה ואבידה, אבל מתה מחמות מלאכה פטור, דלאו לאוקמה בכילתא שיילה.

הנה מעשה הי' בראובן ששלח עם שמעון אלף דולר למסרם ללו', ובאמצע הדרך נכנס שמעון למקוה לטבול, ולאחר שיצא מן המקוה הרגיש שחסר לו הכסף, וכמעט וודאי שגנבו הכסף במקוה ולא נאבד על הדרך. וכשבא לראובן וסיפר לו הסיפור, טען ראובן שחייב לשלם כשומר חנם שפשע, ויכול לשאול לכל רב שיש בעולם. והלך שמעון ושאל לרב גדול אחד, ופסק שפטור מלשלם משום דשומר חנם היה, ושומר חנם פטור בגניבה ואבידה, וכיון שדרך הרבה אנשים ללכת למקוה עם כסף, לא הוי פשיעה במה שנכנס עם הכסף למקוה.

שוב הלך ראובן לרב גדול אחד ושאל לו ההלכה, ופסק לו שחייב לשלם, דפשוט שלילך במקוה עם סכום גדול של כסף כזה הוי פשיעה. והיות שלא ברור שנאבד במקוה אינו יכול לחייבו בוודאות, אלא רק מספק, ויכול לחייבו רק שבועה, ולכן מיעץ אותם שיעשו פשרה.

ורבינו (שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' קמ"ו)

שיכול להחזירו כמו שהוא. והשיב רבינו הנה פשוט דכל שעשה כדרכו ונעשה דרך מלאכתו, מחזירו לו כמו שהוא. אבל אם נעשה מה שהוא שלא כדרכו, חייב כדין שואל שחייב באונסין.

וכבר נשאלתי כעין זה אודות מי ששאל פלעשליי"ט וכיו"ב מחבירו, ונגמרה הבעטער"י - אי חייב לשלם. והשבת, אם ההשתמשות הי' כדרך המשתמשין, דינו כמותה מחמת מלאכה, שעל מנת כן שאל ופטור מלשלם.

שיגיע לביתו ויקברם כראוי. ואם לא קשרם בדרך הזאת - אפילו נאנס, חייב לשלם, שהרי תחילתו בפשיעה, ע"כ. וא"כ כ"ש הנכנס למקוה, כיון שפושט מלבושיו ומניחו בחדר ונכנס למים לטבול, וכ"ש שרוחץ תחת מקלחת ואינו משגיח על הבגדים ועל הכסף - ודאי פשיעה הוא שפשע בשמירת הפקדון, וחייב לשלם.

והנה נשאל לרבינו (חי"ז סי' קנ"ד) במי ששאל בגד או איזה חפץ מחבירו להשתמש בו, ונתלכלך ואפשר לנקותו ולכבסו - אי חייב לכבס הבגד וכדומה, או

ומי שילמוד במשנה הלכות
אי"ה אם יהי' לי זכות בעוה"ב
אשתדל להתפלל בעדו
מהקצאת שו"ת מסנ"ה מהר"ם

הילולא דצדיקיא

הגה"ק רבי דוד מנחם מאניש באב"ד זצוק"ל
אב"ד טארנאפאל

כ"א סיון תרצ"ו

רבינו דוד מנחם מאניש נולד בשנת תרכ"ה (1865 למס'), לאביו הגאון רבי יהושע העשיל זצ"ל אב"ד סטריזוב (Strzyżów, Poland) ופאדוואלטשיסק (Pidvolochys'k, Ukraine), בן אחר בן להרבי ר' העשיל מקראקא (Kraków, Poland) זי"ע, ומצאצאי בעל מעשה רוקח. ולאמו מרת גיטל ע"ה, בת הנגיד הגאון רבי אלכסנדר אשר מורגליות זצ"ל מעיר בראד (Brody, Ukraine), ממושפחתו של הגאונים בעל בית אפרים ושערי תשובה, וחתנו של דודו הגאון רבי חיים מרדכי זצ"ל אבד"ק דובנא רבתי (Dubno, Ukraine) ובעל שערי תשובה על שו"ע, נכד בעל אור הישר.

השם 'באב"ד' מעיד על חשיבות משפחה גדולה זו. הראשון שנקרא בשם זה הוא הגאון רבי יעקב באב"ד זצ"ל, בן בנו של הגה"ק הרבי ר' העשיל מקראקא זי"ע, כאשר משמעות השם היא נוטריקון של בן אב בית דין.

ימי נעוריו

כה כתב רבינו על אמו: "ועל הטוב יזכר שם אמי מורתי, הרבנית הצדיקת החסידה, גדולה במעשים, ומופורסמות לשבח ולתהלה, אשת חיל עטרת בעלה, המיוחסת מ' גיטל ע"ה, שיש לה חלק גדול בלימוד התורה של בניה, ששמרה אותנו תמיד, והשגיחה עלינו בעיני פקידא שלא נטה אשורינו ח"ו מדרך התורה והיראה. ודכירנא, כד הווינא טליא נתנו אותי למורה אחד ללמודי מלאכת הכתיבה. ובאת בעצמה לבית המורה, והזהירה אותנו שלא ללמודי רק כתב עברי לבד, ולא שום כתב ולשון אחר, אף שבעצמה היתה מלומדת גדולה, מיראתה שלא יזיק לנו זאת ללימוד התורה", והתפללה תמיד בעדינו שנהיה ת"ח וירא ד".

בהיותו עלם צעיר לימים, עבר אביו לעיר סטריזוב, שם החל את דרכו ברבנות. על ברכיו של אביו הגדול התחנך, הוא שימש לו כרבו המובהק, וממנו קיבל את רוב חכמתו. כבר בילדותו נהנו הלומדים להשתעשע עם הנער החריף בדברי תורה. זקנים שזכרו את ימי ילדותו סיפרו, כי בעיר סטריזוב היה יריד שבו הגיעו גם סוחרים תלמידי חכמים. הללו אהבו לבחון את ידיעותיו של בן הרב - ילד כבן שבע, הם היו מעניקים לו מטבע של עשרה גרייצער, ותמורתו הקריא הילד באזנם סימן שלם מספר שאגת אריה בעל פה. אם היה מבין הסוחרים שפנה אליו בהצעה לתת לו עשרה גרייצער נוספים, כדי שישנן באזנם פרק נוסף, היה הילד מסכים בשמחה להצעה ולא איכזב.

בד בבד עם כשרונותיו הברוכים, הצטיין הילד גם בהתמדה עצומה ומופלגת, כפי שראה ולמד אצל אביו הגדול. אף רגע מזמנו לא הלך לאיבוד, שעות על גבי שעות ישב והגה בתורה ביגיעה

גדולה ובעמל רב. מה לנו יותר מעדותו בעת זקנותו, כי עוד מנעוריו היה רגיל שכל מסכת למד ושינן ארבע פעמים כדי שיהיה בקי בה על בוריה, היינו ידיעתו המופלגת וגדלותו העצומה בתורה לא באו רק מכשרונותיו הנפלאים, אלא מכח יגיעתו ושקידתו בתורה, והודות לצמאנו האדיר להשגת התורה אשר לא ידעו שובע.

פרק האיש מקדש

בהגיעו לפרקו נשא את מרת לאה ע"ה בת הגאון הצדיק רבי יואל משה לאנדא זצ"ל אבד"ק יאברוב (Yavoriv, Ukraine) מגדולי הגאונים והמשיבים בדורו. מרת לאה עמדה במסירות לימין בעלה, לפרוק מעליו עול ביתו הטרדות והתלאות, למען יוכל לעבוד עבודתו בקודש.

השנים שאחרי נישואיו היו שורש שנות עלייתו והתעלותו, ימים ולילות שלימים יגע בתורה, והמית עצמו עליה. דרכו היתה ללמוד שעות רבות ללא הפסק, עד שאזלו כוחותיו, ואז היה ישן שעות אחדות. בזקנותו ישב פעם עם תלמידיו לסעודת מלוה מלכה, היה זה בשעה מאוחרת אחרי חצות הלילה, ובאמצע גברה עליו עייפותו ונרדם מעט. כשהתעורר אמר להם: "ראו מה קרה לי בזקנותי שאני נרדם, בצעירותי הייתי יושב לילות שלימים ולומד. ביאברוב היה לי חדר מיוחד ליד בית המדרש, חדר עם ספרים, שם הייתי יושב כל היום, את מזוני הביאו לחדרי, והייתי יושב שם לילות שלימים, עד כדי כך שפעם אחת הייתי עייף מאוד אחרי כמה וכמה לילות ללא שינה, ובעת לימודי אחרי הצהרים של ערב שבת קודש נרדמתי בשינה עמוקה כל כך, שלא לבשתי אפילו את מלבושי השבת שלי. חיפשו אותי הרבה ולא מצאוני, ועד שהתעוררתי כבר היה באמצע התפילה". כך עברו שבועות שלימים שלא חזר הביתה ממוצאי שבת ועד ערב שבת, אלא את כל השבוע הקדיש לתורה ולעבודה.

וכך כותבים חתניו בהקדמה לספר חבצלת השרון מהדורא תנינא: "תורה בו היו שעשועיו כל ימי חלדו, ומראשית נעוריו היה שקדן עצום ונפלא שאין כמוהו, דוד ישן שינת ארעי, והיה מעורר השחר לעסוק בתורה, ורכש לו ידיעה בכל מקצועי הש"ס וראשונים ככל גאוני הזמן, אבל לרוב ענותנותו ופרישתו לא רצה לצאת מד' אמותיו להראות חזותו לרבים רוב גדלו ורם ערכו, וישב לו בחדרו משוקע בים התלמוד והפוסקים הצנע לכת, שלא יכירו בו, שלא יהיה מוטרד להפריעהו ממנוחתו ועבודתו".

וכה כתב רבינו בהקדמתו: "וכן שמעתי מפי מו"ר הקדוש מהר"ד זצוק"ל זי"ע ועכ"י, שמכל עניני חסידות ופרישות וסיגופים שאדם רוצה להתנהג, היותר עיקר ומובחר הוא לשמוח את הקב"ה בלימוד התורה. כן שמעתי מפי קדשו שאמר לי בעצמו הדברים האלה". מסתבר כי דברי מוסריו הרה"ק מבעלאז (Belz, Ukraine) אליו נגעו לדרך הסיגופים הקשה שבחר בימי עלומיו, ועל כן הורה לו כי לימוד התורה הוא עיקר ומובחר יותר מכל אלו.

כשנסע לקבל היתר הוראה מאת הגאון רבי דובריש רפפורט זצ"ל מראווא (Rava-Ruska, Poland) בעל דרך המלך, עיכב אותו הגאון בביתו במשך שבוע ימים. כל אותו פרק זמן התעסק עמו בבירור וליבון ענינים קשים ברוב סוגיות הש"ס. לבסוף כשהסמיכו אמר: "בעצם יכולתי להסמיכו תיכף ביום הראשון, לפי שעוד בשיחתנו הראשונה ראיתי מלא וגדוש, וראוי להורות הלכה בישראל

ודאי. אבל חסתי על עצמי מלהניחו לנסוע. מצאתיו איש כלבבי, ורציתי לברר בצוותא אתו כמה וכמה הלכות עמומות שהתקשיתי בהם מכבר, עד שיצאו מבין שינוי מחוורות כשמלה".

על כס הרבנות

בחודש מנחם אב שנת תרנ"ב (1892 למס') עבר אביו מסטריזוב לפאדוואלטישק [מרחק של 220 מייל], עיר כהונת אבותיו, ובכך התפנה כסא הרבנות בעיר סטריזוב. לא עברו שבועות אחדים, וכבר עלה רבינו על כסאו, שנקרא אחר כבוד מעיר יאברוב לכהן פאר כרבה של קהילה קדושה סטריזוב.

כחצי שנה לאחר מכן מוצאים אנו כבר את רבינו עוסק בענין סבוך של פסילת קידושין והיתר האשה ללא גט. בשו"ת מהרש"ם (ח"ז סי' ל"ב) הובאה תשובת הגאון רבי שלום מרדכי מברעזאן (Brzeżany, Ukraine) זצ"ל על שאלתו המסתיימת בכך, שהוא מסכים עמו להתיר את הבתולה ללא גט.

ביום ג' טבת שנת תרנ"ד (1893 למס') נפטר לבית עולמו חמיו הגאון רבי יואל משה לאנדא זצ"ל אבד"ק יאברוב, ורבינו נבחר למלא את מקומו.

סיפר הרה"ח ר' שרגא פייוויל מאנדלקורן ז"ל יליד יאברוב ולימים בקנדה. בילדותו נכנס פעם המלמד דרך, כשכולו אחוז התלהבות, וסיפר לתלמידים סיפור נפלא המוכיח את גדלותו העצומה של רבם הנערץ, וכך היה מעשה. רבינו החליט להעביר את אחד השוחטים ממשרתו, אחרי שראה כי אינו ראוי למלאכת קודש זו. אולם הלה החליט להמרות את פיו ולשחוט בכל זאת. והנה כאשר נכנס אל בית השחיטה, וניגש לשחוט את העוף הראשון, אירע דבר פלא, העוף השחוט התרומם לאחר השחיטה והתעופף.

פעם דיבר רבינו לפני תלמידיו בשבחו של הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל, ואמר: "לו נאה התואר 'שר התורה'. זאת משום מעשה שהיה, בימיו החלה הפרצה להוביל את הנפטרים על עגלה הרתומה לסוסים שחורים עם דגלים שחורים כמנהג הגויים. משנודע הדבר לרבי שלמה קלוגר, הקהיל קהילות ודרש ברבים נגד חוקות הגויים, ואסר את הדבר בתוקף. והנה קרה המקרה והמתחדשים הובילו מות בעגלה, ועוד דאגו שהממשלה תתן פקודה על הרב שילווה את המת הזה. הלך הגאון אחר העגלה יחף בלא מנעלים, ואחריו המון רב מישראל במר נפש. אחרי ההלוויה הלכו עושי דברו של הגרש"ק עם קרדומות בידיהם לעשות כליון וחרץ בעגלה. נקראו שוטרי העיר ואנשי הצבא, והיכו אותם ונתנום במאסר. לא ארכו הימים והגרש"ק הוזמן למשפט ונחקר זמן רב, ורק אחר משא ומתן קשה הגיעה החלטת הממשלה שאין להוביל את המתים בעגלה.

הפטיר רבינו ואמר: "וכי לא ידע רבי שלמה קלוגר כי צעד זה עלול להביאו אל בית האסורים? אלא במקום פרצה בחומת הדת לא השגיח על כך, ולחם מלחמת ה' במסירות נפש". ובסיימו אמר בלשונו הזהב: "שר התורה איז נישט ווער עם קאהן לערנען, נאר ווער עס קעמפט פאר די תורה".

בשנת תרס"ט (1909 למס') שלחו אליו הזמנה לבוא לעיר טארנופול (Ternópil, Ukraine), וכיבדוהו לדרוש דרשה מיוחדת בבית הכנסת הגדול אשר אחריה יעמזו תושבי העיר על גדלותו ועל מוכשרותו לתפקיד הרם והנישא. ואכן נעתר לבקשתם, לאו מילתא וזרתתא הוא לשמש כרב

ומורה במקום שכינהו אבותיו, ונשא דרשה נפלאה שהתארכה במשך יותר מארבע שעות, והותירה רושם כביר בעיני הלומדים, ובעיני שאר יהודי העיר שהכתירוהו עליהם באהבה ובשמחה.

העיר טארנופול היתה אכן עיר ואם בישראל, אך זה לעומת זה שימשה גם כמעוז של השכלה מימים ימימה - גדולי המשכילים חיו ופעלו בה, ובתקופות מסוימות אף היתה להם השפעה גדולה, עד שגם הצליחו פעם אחת למנות רב משלהם. אמנם על פי רוב לא עלתה בידם להעביר על דעתם ועל דתם את רוב תושבי העיר שנותרו נאמנים לה' ולתורתו. גם עתה ניסו המשכילים לסכל (to ruin) את המינוי החדש שעורר תקוה גדולה בקרב יראי ה', שיוכל הרב החדש לעמוד בפרץ ולשמור על העיר מפני הרוחות הרעות המנשבות מכיוונם של המשכילים. אולם כל פעולותיהם עלו בתוהו, רוב מוחלט מתושבי העיר קיבלו בשמחה ובהתרגשות את הרב החדש, למורת רוחם ולמגינת לבם של קומץ המשכילים.

עוד טרם התרצה לקבל את הזמנת אנשי העיר טארנופול לבוא לדרשת הבחינה, פנה תחילה לבעלזא וביקש את הסכמת הרב"ק מהרי"ז ז"ע. הרב"ק נתן את ברכתו, והורה כי בבואו לעיר יחבש פאר לראשו את הספאדיק - כובעם של רבני גאליציה, אותו חבש גם הוא בהיותו רבה של יאברוב. אולם טארנופול כבר היתה עיר מודרנית, וחשש שאם יחבש ספאדיק ישן במשך כל ימות השבוע תמנע השפעתו על בני העיר. וגם רוב אנשי העיר לא היו נמנים עם עדת החסידים, על כן חבש מגבעת בלבד מחשש שיהיה לבוז בעיני בני עירו.

באחד מערבי שבתות הגיע פעם לביתו יהודי מתושבי העיר, שהתעוררה שאלה בעופותיו. באותה עת הלך רבינו לטבול לכבוד שבת, וכיון שלא מצא הלה את הרב בביתו, פנה אל אחד הרבנים אחרים שבעיר, והוא הטריף את העופות. הצטער האיש צער רב על ההפסד הגדול שנגרם לו כתוצאה מהוראתו של אותו רב. על כן חזר אל בית רבינו, שם הציג לפניו את העופות, ויצאה ההוראה מפיו כי העופות כשרים. בשמחה סיפר היהודי כי היה קודם אצל רב אחר, והלה כיון שאינו בר הכי הטריף את העופות. מיד כששמע זאת רבינו הגיב ואמר בתוקף: "אם כן הכל טריפה, כדין חכם שאסר".

פעם הגיעו שני סוחרים גדולים מלעמבערג (Lemberg, Ukraine), ועמדו לדין תורה אצל רבינו. בדרך כלל קיבל את הקהל בשעות הערב, והפעם אירע שהדיונים נמשכו עד לשעות הלילה, ולכן ביקשו בבוקר שרבינו ישב עמם כסאות למשפט מיד בבוקר, ויציא את פסקו, כיון שרוצים הם לחזור הביתה ברכבת הנוסעת בבוקר, כדי שלא יצטרכו להפסיד יום עבודה נוסף. אולם רבינו סירב בתוקף, ואמר כי השעות הללו מוקדשות ללימודו עם תלמידיו, ואינו יכול לשנות. ניסו הסוחרים להפציר בו ואמרו: "הרי ממילא לא יקח זמן רב, ולכל היותר חצי שעה, ומוכנים אנו להוסיף סכום של עשרים זלאטעס על כך". קם רבינו ונזף בהם: "מגיעים אלי בחורים יקרים, און פארשווארצן זיך די יאהר מגודל הדחק, אך ורק בכדי ללמוד תורה מפי, והנה אתם חפצים לבטל אותם בגלל עשרים זלאטעס? גם אם תתנו לי עשרים דולר (סכום עצום באותם ימים) לא הייתי נענה לכם".

סיפר תלמידו ר' שמואל זנוויל כהנא, כיום בבני ברק, בכל שנה ושנה בחג הסיוכות ירד רבינו ממעונו בקומה השלישית אל הסוכה בחצר למטה, והוא עולה ויורד חליפות במשך כל ימי החג מתוך

שמחה והתלהבות יתירה. והנה שניים מעורכי הדין שהיו רגילים בביתו בענייני בורות, בראותם את טירחתו של הרב הישיש, נגע הדבר ללבם, והתקינו על חשבונם בעדו סוכה כשרה בתוך הבית, פתחו פתח בתקרה של חדרו המשמש לתורה ולתפלה. אך לתדהמתם תחת שישמחו ויהנה על שחסכו ממנו טירחה וטלטול בקור וברוח, שמעו אותו דואג ומצטער על כך, שבנוחיות כזו ניטל ממנו הטעם והמתיקות של המצוה לצאת מדירת קבע ולישב בדירת עראי.

על אודות גודל התמדתו יש לציין, שתקופה מסוימת ישן אצלו בחור אחד מבני משפחתו שלמד אצלו, וגם התגורר בביתו. פעם אחת עבר רבינו ליד חדרו, וראה אותו מתעסק בקשירת נעליו. לאחר כשתי דקות עבר שוב ליד החדר, וראה שעדיין עסוק הוא בקשירת הנעליים, שמושם מה הסתבכו השרוכים, והוא התקשה בקשירתם. נענה רבינו ואמר בכאב: "הנה כך נראים כשלושבים מאדערנע שיך ... כאשר לובשים חסידישע שיך אי אפשר לקשרן, ואין צריכים לבטל זמן לכך". כל כך היתה כל דקה חשובה ויקרה בעיניו.

כתב כ"ק אדמו"ר מביאלא (Biala Rawska, Poland) זי"ע בספרו תורת ה' תמימה (פ"א עמ' מ"ו): ושמעתי ממורי חמי זצ"ל בשם דודו הגה"ק בעל חבצלת השרון זצוקללה"ה, לפרש מאמרו הגמורא (ברכות כח.) "תנו רבנן, בכניסתו מהו אומר, יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמחו בהם". ופירושו, כי בודאי אין הכוונה רק כפשוטו, שלא יאמר על טמא טהור ועל טהור טמא, שהרי אפילו בהמתם של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם, וצדיקים עצמן לא כל שכן. אלא הכוונה אף לדבר שהוא באמת כשר עתה, אך מ"מ לעתיד לבוא יכול ח"ו לצאת מזה מכשול לדורות חלשים יותר, שלא יהיה ברור להם די הצורך, ועל זה התפלל שלא יצא מכשול אף לעתיד.

בצל רבותיו הקדושים זי"ע

בהקדמה לספר חבצלת השרון כותבים חתניו של רבינו: "התדבק את עצמו לצדיקי הדור, והתאבק בעפר רגליהם, וכמה פעמים בשנה הסתופף בצל הקודש בבעלזא, והם קבלוהו באהבה ובשמחה רבה, ידעו להוקיר את רב צדקתו וקדושתו והעמידו אותו בראש המחתה". רבינו הסתופף עוד בצל הרה"ק רבי יהושע זי"ע, אח"כ נסע אל בנו הרה"ק רבי יששכר דב זי"ע, ואח"כ הסתופף בצלו של הרה"ק רבי אהרן זי"ע, ולכולם נסע בהתבטלות גמורה.

כשהגיע לבעלזא, השיל מעליו את אדרת הרבנות, והסתובב בקרב היושבים והחסידים, והתרועע עמם, עמד על מפתח חדרם של רבותיו הקדושים עד שהגיעו תורו, ודרש בתוקף שלא יכבדוהו ושלא יקדימו להכניסו אל הקודש. גם לא הסכים שתלמידי יושמו וישאו כליו, ועוד כהנה וכהנה שונות שביטלו את גינוני הכבוד שאפפוהו בכל ימות השנה. ולא עוד, אלא בכל עת ובכל שעה כאשר העלה בפיו את זכרונה של חצר הקודש בבעלזא, עשה זאת מתוך התלהבות ואש קודש, כאשר כולו ערגה וגעגועים השתוקקות וכיסופין, והיה אומר: "את הזמנים שעשיתי בבעלזא לא הייתי מוכר בעד כל הון דעלמא".

פעם אחת כשהגיע רבינו לבעלזא להסתופף בצל הרה"ק מהרי"ד, עבר לקבל ברכת שלום, יחד עם שאר החסידים שהגיעו. לאחר מכן אמר הרה"ק לרבי דוד געציל"ס ז"ל (אחד מחשובי

החסידיים בבעלזא): "הרואה אתה יהודי זה? הוא איש קדוש. יודע אתה מה כוונתי 'קדוש'? הוא קדוש כמו יהודי מלפני מאה שנה. ואתה יודע האיך נראה קדוש מלפני מאה שנה? קדוש מלפני מאה שנה נראה כמו הרב מטארנופול של היום".

בהיות רבינו אברך צעיר, ראהו איש אחד כשהוא עומד בדחילו ורחימו ומאזין לברכות השחר היוצאים מפי הרה"ק מהר"י. הדבר לא מצא חן בעיני איש אחד, שהחליט לקררו מהתלהבותו, וניגש אליו ושאל אותו: "יונגערמאן, ממה אתה מתפעל כל כך?" נענה רבינו בהתלהבות: "וכי לא שמעת את הברכות?" הקניטו האיש בתנועת ביטול: "מברכות אלו אתה מתפעל כל כך? לו שמעת את הברכות מפי אביו מרן מהר"ש זי"ע, היית שומע ברכות מה הן. הרה"ק ר' שלום מקאמינקא (Kamianka, Ukraine) כשהיה שומע את הברכות מפה קדשו, היה מתלהב כל כך עד שברח מבית הכנסת מרוב התלהבות ופחד, ואתה מתפעל כל כך מברכות אלו?"

אולם רבינו לא התפעל מוחיציו השנונים של האיש, והשיבו בשאלה: "האם זכית בעצמך לשמוע הברכות מפי אביו זצ"ל?" והלה שלא ירד לסוף דעתו, השיב שכן. המשיך רבינו ושאל אותו: "האם גם אתה ברכת מפניו באימה ובפחד?" והלה השיב כמותנצל: "וכי הרב מקאמינקא אני? אני עמדתי והקשבתי כמו כולם. רק הקאמינקא רב נרתע לאחריו". הפטיר רבינו ואמר לו: "אם כן כבר מובן לי הכל, כפי שעמדת אז, אתה עומד גם כעת, ואילו היה הרב מקאמינקא בין החיים, בודאי היה בורח גם עתה מרוב פחד".

מסופר: אחרי נישואיו נסע רבינו מדי שנה בשנה להסתופף בצל הרה"ק מהר"י בראש השנה. תקופה זו היא תמיד זמן עמוס (busy) לרבנים בערי ישראל, ורבים הפונים אליהם בשאלות הנוגעים לתקופת הזמן, על כן פקד עליו חותנו לחזור הביתה מיד אחרי ראש השנה, בכדי שיהיה לו לעזר לתת מענה לשואלים הרבים.

שנה אחת בהיותו בבעלזא בראש השנה, התרוממה נפשו באווירה העילאית ששררה בבעלזא בימים הנוראים, וחשקה נפשו להישאר יותר במחיצת רבו בימי הרחמים והסליחות, והחליט להישאר בבעלזא עד אחרי יום הכפורים, חזאת למרות שלא היה כסף בכיסו, ואף לא נטל עמו לצרכיו אלא כדי שהייה קצרה עד אחרי ראש השנה. לימים סיפר שעברו עליו ימים קשים מאוד, אף לא אחד התעניין במצבו, לברר אם יש לו איזו אכסניה, כי חשבו שהיות שבא כבר לפני ראש השנה בוודאי כבר סידר לעצמו מראש את כל צרכיו. בהיותו מתמיד גדול לא התעניין אף הוא עצמו יותר מדי במצבו, ישב כל היום בבית המדרש, ולמד בהתמדה רבה, בלי להתעניין בצרכיו הגשמיים. כך עברו עליו כל עשרת ימי תשובה בחוסר כל. בכל זאת אמר לימים, שהוא מתגעגע לאותם הימים הטובים שלמד אז בבעלזא.

בהגיע יום הכיפורים כבר היה חלש מאוד, אחר שכמעט ולא בא אוכל לפיו במשך כל השבוע. באמצע תפילת מוסף התעלף מרוב חולשתו, מיד הוציאוהו והניחוהו בחצר סמוך לפתח בית הכנסת, וקראו לשני דייןנים שיפסקו מה לעשות עמו. הכריעו הדייןנים שמוותר להטעימו משהו, בין כך וכך התעורר מעלפנו, וראה שהביאו מים להשקותו. עודו מתאושש מעלפנו, ומנסה להבין את אשר עבר עליו, והנה נשמע קולו של הרה"ק בוקע מבית הכנסת, אחרי שהתחיל לומר את סדר העבודה.

לפתע חש רבינו שהמילים הקדושות היוצאות מפה קדשו של הרבי נוסכות בו כוחות חדשים. הוא קם בכוחות עצמו, התחמק מהדיינים שעמדו עליו, ונכנס בריצה אל בית הכנסת לשמוע את תפילותיו של הרבי. מני אז נהג תמיד לומר, שהרגיש באותם רגעים כאילו החליף לו הרבי את גופו ואת נשמתו, ונעשה ככריה חדשה.

פטירתו

בשנת תרצ"ד (1934 למס') חלה במחלה קשה ברגליו, ובהמלצת הרופאים בווינא (Vienna, Austria), נסע לטיפול רפואי מיוחד בשווייץ (Switzerland), שם עסק בתורה בהתמדה רבה ובמסירות נפש עצומה. על אותו תקופה כתב: "והנה גם אנכי שבעונותי הרבים זה יותר משתי שנים שאנכי מדוכא ביסורים רחמנא ליצלן, וקרוב לשתי שנים שהושלכתי מביתי ומזרעי ומאוהבי, למדינה רחוקה, למקום שאינו מהישוב, לולא שבחמלת השי"ת נתן בלבי גם עדותיך שעשועי, לא הייתי עצור כח לעמוד בכל זאת. וקורא אנכי על עצמי "לולא תורתך שעשועי" (תהלים קיט:צב) וכו'. תה"ל יתברך שלמדתי בכאן ששה עשר מסכתות, קרוב לחצי ש"ס, וכל מסכת ארבעה פעמים, כאשר הייתי רגיל מנעורי. ואנכי מקוה שזה חלקי מכל עלמלי (עי' קהלת ב:). אבקש שלא לעשות מזה פומבי, כי רק לך אני כותב מזה, שתאחז גם אתה דרכך בקודש לעשות כן, ולא יוכל שום אדם להכחיש מקרא מלא "פקודי ד' ישרים משמחי לב" (תהלים יט:ט). נוסף על כל זאת, הנה כפי מקריית העת נראה, כי יש לנו לקוות שבמהרה תקרב גאולתנו ופדות נפשנו, ומה יפה אף נעים יהיה מאד לתפארת אבותינו הקדושים ראשי המשפחות הגדולים, כשהיו שרידים מבני בניהם עוסקים בתורה, ונושאים ונותנים בה, ומשתעשעים בה, ומתרפקים על אהבתה שכל חפצים לא ישוו בה. וכל העולם והכבוד המדומה אינם כדאי לעזוב אותם בשבילם".

אחרי שנתיים חזר לעירו, בקיץ שנת תרצ"ז (1937 למס') בהיותו בעיר המרפא טאטרוב (Tatariv, Ukraine), גברה עליו מחלתו ונסתלק שם ביום כ"א בסיון שנת תרצ"ז. קהל מלווים עצום ליווה יומיים אחרי כן [מרחק של 125 מייל] למנוחת עולמים ומקום מנוחתו כבוד בעירו.

צאצאיו

רבינו השאיר אחריו דורות ומבורכים, ואלו הן: בתו מרת רייזל ע"ה, אשת הגאון רבי אלימלך פרנקל תאומים זצ"ל אב"ד יאברוב. בתו מרת פעשא ע"ה, אשת הגאון רבי אהרן שנעה זצ"ל אב"ד טויסט (Tovste, Ukraine). בתו מרת קיילא ע"ה, אשת ש"ב הגאון רבי אורי שרגא פייבל זצ"ל באב"ד אב"ד בחנוב (Bodzanów, Poland). בתו מרת סימה ע"ה, אשת בן אחיו וממלא מקומו הגאון רבי יהושע העשיל באב"ד זצ"ל אב"ד טארנאפאל. בתו אשת הגאון רבי אברהם הורוביץ זצ"ל. ומכיון שלא היה לו בנים, יעץ לו הרה"ק מהר"ד בעלזא להרבות בתלמידים.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מקורות: קובצי אור הצפון, מרביצי תורה מעולם החסידות

מגיד משנה לנוער

פרשת בהעלותך

טעם מדוע המנוחה היה ג' נרות מכל צד ואחד באמצע

"אל מול פני המנוחה יאירו שבעת הנרות" (חא). זאגט רש"י, קעגען די מיטעלסטע ליכט וואס איז נישט פון די, נאר פון די מנוחה אליין, קעגען די ליכט זאלען לייכטען די זיבען ליכט. זעקס ליכט וואס זענען אויף די מנוחה - דריי פון מזרח, וואס זיי ווענדען זיך קעגען די מיטעלסטע ליכט, און אזוי אויך די דריי ליכט פון מערב ווענדען זיך צו די מיטעלסטע ליכט.

דארף מען פארשטיין, פארוואס האט די תורה געהייסען אז די מנוחה זאל זיין אויף אזא אופן, אז איין ליכט אינמיטען און פון ביידע זייטען ווענדען זיך די דריי ליכט צו די מיטעלסטע ליכט. עס וואלט געקענט זיין אלע זענען גלייך און ווענדען זיך צו די לעצטע ליכט, אזוי ווי ביי די ארבע מינים, אז די דריי מינים ווענדען זיך צום אחרון. נאך דארף מען פארשטיין וואס רש"י שרייבט אז אהרן איז געווען אין צער וואס ער און אויך זיין שבת האבען נישט קיין טייל גענומען אין די חנכת המזבח. האט הקב"ה געזאגט, דיינס איז גרעסער ווי זייערס, ווייל דו גרייטס די ליכט און צינדטס אן די ליכט. דאס אז די הדלקה איז חשוב פארשטייט מען, אבער וואס איז די חשיבות פון אנגרייטען די ליכט.

רמז לרבי ותלמידיו

קען מען זאגען בדרך מוסר, חז"ל זאגען (ב"ב כה:): דער וואס וויל ווערען קלוג זאל גיין און דרום, און דער סימן איז אז די מנוחה וואס איז מרמז אויף חכמה איז אין דרום. און פארדעם איז די מנוחה אוועקגעשטעלט אז עס זאל זיין גלייך ווי תלמידים וואס זיצען פאר זייער רבי - דער רבי אינמיטען, און די תלמידים אין די זייט. און דאס מיינט דער פסוק "אל מול פני המנוחה יאירו שבעת הנרות", די תלמידים דארפען זיך ווענדן צו זייער רבי.

מצות הטבת הנרות

אין די גמרא (ברכות כז:) געפונען מיר א מחלוקת, רבן גמליאל און רבי אלעזר בן עזריה, רבן גמליאל האלט א תלמיד וואס זיין פנימיות איז נישט ווי זיין חיצונית זאל נישט אריינקומען אין בית המדרש. אבער רבי אלעזר בן עזריה האט אוועקגענומען דעם שומר פון בית המדרש, און עס איז צוגעקומען אסאך תלמידים. און די גמרא זאגט די הלכה איז ווי רבי אלעזר בן עזריה. אבער עס קען זיין אז עס וועט אריינקומען תלמידים וואס זענען נישט ראוי, און זיי וועלען שטערען די אנדערע. אבער דאס איז זיכער, אויב עס איז אריין איינער וואס האט שטארק געשטערט, האט מען איהם זיכער ארויסגעשיקט. און דאס זעהען מיר

פון די מנורה, אז אויף די הדלקה און אויף די הטבה זענען חשוכע מצוות. ווייל אזוי ווי עס איז דא א מצוה אנצינדען די ליכט, אזוי איז אויך דא א מצוה פארלעשען ווען מען דארף. און דאס זעלבע איז ביי די תלמידים.

אצל התלמיד צריך הרב להיות בבחינת מלאך

מיט דעם פארשטייט מען אויך וואס חז"ל דרש'ענען (ספרי ח' ה') מעלה היתה לפני המנורה שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות. איז א רמז אז דער עקר איז אויב דער רבי איז גלייך ווי א מלאך ה' צבאות, דעמאלס 'בקשו תורה מפיהו', און דער עיקר איז דער תלמיד זאל זעהן די מעלה פון זיין רבי אז ער איז אזוי ווי א מלאך ה' צבאות. און דאס איז מרמז מעלה היתה שם שממנה מדליק את הנרות. און עס דוקא זיין א טרעפעל העכער פון די תלמידים, און פון דארט צינדט ער אן די תלמידים. (שנת תשכ"ט)

יארצייטען פון צדיקים

הגה"ק רבי דוד מנחם מאניש באב"ד זצוק"ל

אב"ד טארנאפאל

כ"א סיון תרצ"ו

רבי דוד מנחם מאניש איז געבוירען אין יאר תרכ"ה, צו זיין טאטע הגאון רבי יהושע העשיל זצ"ל, אב"ד סטריזוב ופאדוואלטשיסק, א בן אחר בן פון רבי ר' העשיל פון קראקא זי"ע, און אן אייניקעל פון מעשה רוקח. און צו זיין מאמע מרת גיטל ע"ה, די טאכטער פון דעם נגיד און גאון רבי אלכסנדר אשר מרגליות זצ"ל פון בראד, פון די משפחה פון די גאונים דער בית אפרים און דער שערי תשובה. און ער איז געווען אן איידעם פון זיין פעטער הגאון רבי חיים מרדכי זצ"ל, אב"ד דובנא רבתי ובעל שערי תשובה על שולחן ערוך.

איינמאל זענען צוויי גרויסע סוחרים פון לעמבערג געקומען צו רבי דוד מאניש פון טארנאפאל צו א דין תורה. געווענליך פלעגט ער אויף נעמען דעם עולם פארנאכט. אבער דאס מאל האט זיך דער ענין פארצויגען ביז שפעט אין די נאכט. פארדעם אינדערפרי האבען זיי געבעטען ער זאל זיצען מיט זיי ביי די דין תורה, ווייל זיי ווילען שוין צוריקפארען. אבער רבי דוד מאניש האט געזאגט אז די שעות לערנט ער מיט תלמידים, און ער קען דאס נישט מבטל זיין. די סוחרים האבען פראבירט איבערצורעדען, און האבען געזאגט: "עס וועט נישט נעמען לאנג, און מיר זענען גרייט צוצאלען געלד". האט ער זיי אנגעשריגען: "עס קומען צו מיר טייערע בחורים, און פארשווארצן זיך די יאהר פון גרויס דחקות, נאר כדי צו לערנען תורה, און איר ווילט זיי מבטל זיין וועגען געלט? פאר קיין שום געלד וועל איך דאס נישט טוהן!"

ווען רבי דוד מאניש איז געווען א יונגערמאן, און ער געווען אין בעלז, ביי הרה"ק רבי יהושע זי"ע. א יוד האט געזעהן ווי ער הערט זיך צו די ברכות השחר פון בעלזער רב מיט אזא דביקות. האט דער יוד געזאגט: "יונגערמאן, פון וואס ביזטו אזוי נתפעל?" האט רבי דוד מאניש מיט התלהבות געזאגט: "האסטו דו נישט געהערט די ברכות?" האט דער יוד אנוועק געמאכט: "פון די ברכות ווערסטו די אזוי נתפעל? אויב דו וואלסט געהערט די ברכות פון זיין טאטע מרן מהר"ש זי"ע, וואלסטו געהערט וואס ברכות זענען. הרה"ק ר' שלום מקאמינקא, ווען ער האט געהערט די ברכות, איז ער אזוי צופלאמט געווארען, ביז ער איז אנטלאפען פון בית הכנסת פון גרויס התלהבות און פחד. און דו ווערסט נתפעל פון די ברכות?"

רבי דוד מאניש האט זיך נישט געלאזט, און האט געענטפערט מיט א שאלה: "האסטו אויך געהערט די ברכות פון זיין טאטע זצ"ל?" יענער וואס האט נישט פארשטאנען וואס רבי דוד מאניש וויל צוקומען, האט ער געזאגט אז ער האט געהערט די ברכות. האט רבי דוד מאניש ווייטער געפרעגט: "צו דען ביסטו אויך אנטלאפען פון פחד ווען דו האסט געהערט די ברכות?" האט ער געזאגט: "צו בין איך דען דער קאמינקער רב? איך בין געשטאנען, און איך האב געהערט גלייך ווי יעדער איינער. נאר דער קאמינקער רב איז אזוי צופלאמט געווארען." האט רבי דוד מאניש געזאגט: "יעצט פארשטיי איך שוין אלעס. אזויווי דו ביסט געשטאנען דעמאלס, אזוי שטייסט דו אויך היינט. אבער דער קאמינקער רב ווען ער וואלט געהערט היינט די ברכות, וואלט ער אויך אנטלאפען פון פחד."

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

ישיבה בית שער

כולל משנה הלכות

בנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א

רח' יצחק שואלל 4

ירושלים ת"ז

לידידנו הר"ר יוסף יוזפא זעלצער שליט"א

לרגל אירויסי בנו הבה"ח גבריאל צבי הי"ו

עב"ג בשעטו"מ

מזל טבא וגדיא יא

לידידנו הרה"ג ר' מאיר חיים גינזבורג שליט"א
והר"ר ארי' לייב גינזבורג שליט"א
לרגל הולדת נכדו-בנו בשעטו"מ

לידידנו הרה"ג ר' שמואל קליין שליט"א
והר"ר יהודה ארי' קליין שליט"א
לרגל נישואי נכדתו-בתו עב"ג בשעטו"מ

לידידנו הרה"ג ר' יוסף שוב שליט"א
לרגל אירוסיו בנו עב"ג בשעטו"מ

לידידנו הר"ר אביש רייכבערג שליט"א
לרגל הולדת הנכדים בשעטו"מ

לידידנו הר"ר חיים מנחם זאב וויינבערגער שליט"א
לרגל נישואי נכדו עב"ד בשעטו"מ

לידידנו הרה"ג ר' יהודה לייביש קעניג שליט"א
והר"ר שאול יחזקאל פערלשטיין שליט"א
והר"ר ישראל משה קעניג שליט"א
לרגל נישואי נכדם-בנו עב"ג בשעטו"מ

לידידנו הר"ר יהודה לייביש לעמעל שליט"א
והר"ר צבי יעקב קאפל לעמעל שליט"א
לרגל נישואי נכדתו-בתו עב"ג בשעטו"מ

לידידנו הרה"ג ר' דניאל פראמעל שליט"א
והר"ר אשר פסח גרינבערג שליט"א
לרגל נישואי נכדו-בנו עב"ג בשעטו"מ